

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Způsoby trávení volného času a rizikové chování žáků středních škol

Vypracovala: Zuzana Šperňáková
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 4.7.2014

.....
Zuzana Šperňáková

Děkuji Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D., za to, že se ujal vedení mé diplomové práce, za cenné rady v oblasti zdrojů i literatury, kritické připomínky i metodologické diskuze. Dále děkuji řediteli Střední školy polytechnické, Nerudova 59, České Budějovice, za to, že mi umožnil uskutečnit výzkum na zmíněné střední škole.

Anotace

Způsoby trávení volného času a rizikové chování žáků středních škol

Diplomová práce bude rozebírat problematiku užívání návykových látek studentů střední školy ve vazbě na otázky forem a náplně volného času studentů, kteří mají tendence chovat se ve vztahu k drogám rizikově. Autorka práci rozdělí na část praktickou a teoretickou. Cílem teoretické části práce bude popsat různé pohledy na význam volného času, autorka také zachytí aktuální náhled na roli volného času, dále popíše formy trávení volného času současných středoškoláků a rizikové chování u této věkové skupiny. Pozornost bude věnována také způsobům prevence na středních školách. Praktická část práce bude obsahovat deskripci a analýzu způsobů využívání volného času u středoškoláků a bude v tomto kontextu sledovat projevy rizikového chování této skupiny ve vztahu k užívání návykových látek. Autorka se pokusí prokázat případnou souvislost mezi způsobem využívání volného času a zkušenostmi s návykovými látkami. Na základě získaných výzkumných zkušeností může autorka v závěrech práce doporučit školám, na kterých bude výzkum prováděn, možné způsoby organizace volnočasových aktivit a související prevence.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, rizikové chování, návykové látky, prevence

Abstract

The ways of spending leisure time and the risk behaviour of secondary school pupils

The thesis anatomizes issues of habit-forming substances using among secondary school students who have tendencies to behave dangerous in relation to drugs and content of their leisure time. The thesis is divided into practical and theoretical part. The aim of the theoretical part is to describe the views on the sense and role of leisure time, the forms of spending leisure time and the risk behaviour at this age group. The attention is also paid to the ways of prevention. The practical part contains the description and analysis of spending leisure time among secondary school pupils and the risk behaviour of this age group in the relation to the habit-forming substances using. The author tries to prove potential connection between spending leisure time and the usage of habit-forming substances. On the basis of gained experience the author can recommend possible ways of organization of free time activities and related prevention to secondary schools where the research was provided.

Key words: free time, leisure time activities, risk behaviour, habit-forming substances, prevention

Obsah

Úvod	9
1. Volný čas	10
1.1 Definice pojmu volný čas	10
1.2 Funkce volného času	11
1.3 Současná diskuze o problematice v České republice	12
1.4 Formy volnočasových aktivit	14
1.4.1 Aktivní využívání volného času a odpočinku	14
1.4.2 Pasivní trávení volného času a odpočinku	15
1.5 Faktory, které působily a působí na vznik a rozvoj volného času	15
1.6 Pedagogika volného času	17
2. Možnosti trávení volného času	21
2.1 Organizované formy trávení volného času	21
2.1.1 Dům dětí a mládeže a stanice zájmových činností	21
2.1.2 Junák	21
2.1.3 Pionýr	22
2.1.4 Česká tábornická unie	22
2.1.5 Duha	22
2.1.6 Hnutí Brontosaurus	23
2.1.7 Základní umělecké školy	23
2.2 Neorganizované formy trávení volného času	23
3. Návykové látky	25
3.1 Základní pojmy	25

3.1.1 Droga	25
3.1.2 Závislost	25
3.2 Varovná znamení, která signalizují možné užívání drog	26
3.3 Klasifikace a účinky návykových látek	28
3.3.1 Konopné drogy	29
3.3.2 Opiáty	30
3.3.3 Stimulační látky	31
3.3.4 Halucinogeny	32
3.3.5 Psychotropní léky	33
3.3.6 Alkohol	33
3.3.7 Tabák	34
4. Prevence	36
4.1 Drogy jako globální problém	36
4.2 Druhy prevence	36
4.3 Rodina a prevence	37
4.4 Škola a prevence	39
5. Způsoby trávení volného času a rizikové chování žáků středních škol	41
5.1 Cíl a metodika práce	41
5.2 Popis sledované školy	42
5.3 Prezentace výsledků výzkumného šetření	43
5.4 Zpracování hypotéz	54
Shrnutí výzkumného šetření	66
Závěr	69

Shrnutí	71
Seznam použité literatury	72
Seznam tabulek	74
Seznam příloh	77

Úvod

Problematika drog patří mezi jednu z nejdiskutovanějších otázek současné společnosti. Drogy nejsou záležitostí jen velkých měst, ale čím dál více se rozšiřují i do menších měst a vesnic. Podíl uživatelů stoupá, věk prvokonzumentů se naopak snižuje a v závislosti na tom se objevuje stále více mladých delikventů. Užívání drog je závažným globálním problémem a je třeba snažit se vyloučit faktory, díky nimž drogová problematika došla tak daleko. V diplomové práci jsem se věnovala problematice užívání návykových látek a způsobům trávení volného času mezi středoškoláky. Získávala jsem informace o tom, jakými činnostmi naplňují dnešní mladí lidé svůj volný čas. Zjišťovala jsem, s jakými drogami přichází do kontaktu a v kolika letech získávají první zkušenosti s drogou. Hlavním záměrem diplomové práce bylo zjistit případnou souvislost mezi využitím volného času a užíváním legálních i nelegálních drog žáků středních škol. V první části své práce věnuji pozornost otázce volného času, jeho definicím, funkcím, formám aktivit volného času a faktorům, které ovlivňovaly a ovlivňují volný čas. V druhé části rozebírám možnosti trávení volného času, a to organizované a neorganizované formy. Třetí kapitola je zaměřena na návykové látky, vysvětlení základních pojmů jako je droga a závislost. Hovořím v ní také o varovných znameních, která signalizují možné užívání návykových látek a samozřejmě největší část třetí kapitoly je věnována klasifikaci a účinkům návykových látek. Předmětem zájmu poslední kapitoly teoretické části se stala prevence. Praktická část obsahuje zpracování dat, která jsem svým výzkumným šetřením zjistila. Průzkum jsem prováděla mezi žáky prvních až třetích ročníků střední školy. Šetření probíhalo formou dotazníku, jehož prostřednictvím jsem zjišťovala především informace týkající se způsobů trávení volného času, zkušeností žáků s návykovými látkami a dostupnosti drog. Dotazník obsahoval celkem 28 otázek, mezi nimiž byly uzavřené otázky (respondent vybíral jednu odpověď z několika možností), polootevřené otázky (dotazovaný vybíral jednu nebo více odpovědí a dále upřesňoval svým vyjádřením) a otevřené otázky (respondent uváděl vlastní odpověď). Výsledky dotazníků jsou zpracovány v tabulkách, které jsou doplněny patřičným komentářem.

1. Volný čas

V první kapitole své diplomové práce bych se ráda věnovala pojmu volný čas, jeho definici, funkcím, různým pohledům na volný čas a také formám aktivit volného času. Než představím názory odborníků na tuto problematiku, pozastavila bych se nad mým chápáním volného času. Pro mě osobně je nezbytnou součástí života, je to čas, jehož náplň a využití určuji já sama. Trávím ho se svou rodinou, přáteli či sama. Využívám ho k relaxaci, zábavě, sportu, četbě a jiným činnostem, které mi přinášejí radost a uspokojení. To je můj pohled na věc, nyní bych se ráda přesunula k autorům odborných publikací, kteří definují volný čas různě.

1.1 Definice pojmu volný čas

Volný čas je definován mnoha autory. Břetislav Hofbauer v publikaci *Děti, mládež a volný čas* (2004, s.13) jej charakterizuje následujícím způsobem: „*Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“ „*Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.*“

Hájek a kol. (2008, s.10) uvádějí: „*Volný čas je částí lidského života mimo čas pracovní (návštěva školy a pracovní proces) a tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti. Volný čas je dobou, kterou má po splnění těchto potřeb a povinností člověk k dispozici pro činnost sebeurčující a sebevytvářející.*“ Stručněji ale podobně se vyjadřuje i Průcha a kol. (1995, s. 255) : „*Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).*“

Pávková (2002, s.13) tvrdí, že volný čas je doba, „*kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“

Jak lze vidět, definice volného času jsou různé, ale v zásadě můžeme říci, že mají společné ukazatele jako jsou svobodné rozhodnutí, sebeurčení, sebevytváření, radost a uspokojení.

1.2. Funkce volného času

Z výše zmíněných definic volného času lze vyvodit jeho dvě důležité funkce. Jsou to funkce regenerační a zábavná. Kromě těchto ale existují ještě další, neméně důležité. Jako hlavní funkce volného času Hofbauer (2004, s. 13) uvádí:

- odpočinek (regenerace pracovní síly)
- zábava (regenerace duševních sil)
- rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury)

Hofbauer ve své publikaci zmiňuje ale i vymezení jiných autorů, kteří vycházejí v podstatě ze stejného základu, jen se liší mírou konkretizace. Jedním z takových osobností je Michel Damay hovořící o biologické, sociální, politické a pedagogické dimenzi volného času. Roger Sue, francouzský sociolog, uvádí jako funkce volného času:

- psychosociologickou
- sociální
- terapeutickou
- ekonomickou

Funkce psychosociologická zahrnuje uvolnění, zábavu a rozvoj, funkce sociální socializaci v různých sociálních skupinách, terapeutická zahrnuje zdravotní hledisko, prevenci chorob a zdravý životní styl a poslední funkce ekonomická oceňuje hospodářský význam volného času pro jednotlivce ale i společnost.

O funkce volného času se zajímal i Horst W. Opaschowski, německý pedagog volného času, který je vymezil následovně:

- rekreace (zotavení a uvolnění)
- kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací)
- výchova a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě)
- kontemplace (hledání smyslu života)
- komunikace (sociální kontakty a partnerství)
- participace (účast na vývoji společnosti)

- integrace (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů
enkulturace (tvořivé vyjádření prostřednictvím sportu, umění a dalších činností)
(Hofbauer, 2004)

1.3. Současná diskuze o problematice v České republice

Každou problematiku lze rozebírat z několika úhlů pohledu, ani problematika volného času není výjimkou. Pávková (2002, s. 15-18) uvádí pět hledisek, mezi které patří ekonomické hledisko, hledisko sociologické a sociálněpsychologické, politické, zdravotně – hygienické a hledisko pedagogické a psychologické.

1. **Ekonomické hledisko:** řeší prostředky investované do zařízení pro volný čas, jestli a jak se náklady vrátí. „*Z volného času se stalo odvětví , které je využíváno jak pro výchovnou a vzdělávací činnost, tak komerčně.*“, uvádí Pávková (2002, s. 15). Průmysl volného času se tedy stal prosperujícím odvětvím, ale na úkor vzdělávání a kultivace osobnosti člověka.

2. **Hledisko sociologické a sociálněpsychologické:** sleduje vztah mezi činnostmi volného času a utvářením mezilidských vztahů. Je zde úzká spojitost mezi způsoby trávení volného času dětí a sociálním prostředím, které dítě silně determinuje. Důležitou roli hraje rodina. Rodiče představují pro děti jistý vzor, buď pozitivní, nebo negativní. „*Rodiny, které neplní dobře svou výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak dítě tráví svůj volný čas.*“ (Pávková, 2002, s. 15). V takových případech se bohužel často stává, že se dítě seberealizuje ve vandalismu, brutalitě, alkoholu, nikotinu či jiných drogách. Velký vliv mají také hromadné sdělovací prostředky, a to hlavně PC a televize. V dnešní době děti tráví hodiny a hodiny hraním her na počítači. Často se zdá, že díky tomu žijí ve svém imaginárním světě, který nemá moc společného s tím reálným a střet s realitou jim mnohdy přináší deziluzi. O hromadných sdělovacích prostředcích, jejich pozitivních i negativních vlivech existuje celá řada studií.

3. **Politické hledisko:** je nutné zvážit, jak stát zasahuje do volného času obyvatel, jak svými orgány ovlivňuje školskou politiku. Podle Pávkové (2002, s.16) „*Státní zainteresovanost o volný čas dětí a mládeže spočívá především:*

- *v zakládání, financování a ovlivňování zařízení pro volný čas dětí a mládeže*
- *v pomoci organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží*
- *ve vytváření podmínek pro uspokojování spontánních aktivit dětí a mládeže mimo organizovanou činnost*

- *ve vytváření kladných postojů dospělých členů společnosti k dětským aktivitám ve volném čase*
- *v konstituování pedagogiky volného času a přípravy profesionálních i dobrovolných pedagogů pro tuto činnost*
- *v ochraně před nepřiměřenou komercializací“*

V tomto kontextu bych ráda zmínila tři politické modely, které popsal Hofbauer ve své knize *Děti, mládež a volný čas* (2004, s. 140-143). Jako první je *Model živelnosti a nezájmu státu*, který propagoval co největší svobodu. Vláda by se měla postarat jen o zajištění základních podmínek života, o zbytek se měla postarat především rodina, různá sdružení a církev. *Model utopického optimismu*, který vznikl v 19. století, reagoval na tvrdé podmínky života pracujících a jejich dětí. Požadoval členění doby života, jehož výsledkem bylo osm hodin práce stejně jako spánku a volného času. Posledním Hofbauerovým modelem je *Model reálně optimistický*. Svou koncepcí se snaží překonat oba předešlé přístupy. Orientuje se na prospěch jednotlivých dětí, svou pozornost upřel na jednotlivce. „*Respektuje různorodost, dynamičnost i proměnlivost života a výchovy mladé generace a dává jí možnost podílet se na řešení existujících rozporů a paradoxů, snaží se spojovat individuální a společenský zřetel a tím podporovat výchovu demokratického občana.*“ (Hofbauer, 2004, s. 142)

4. Zdravotně – hygienické hledisko: zabývá se způsoby, jak podporovat zdravý tělesný a samozřejmě také duševní vývoj. To, jak využíváme volný čas, má vliv na zdravotní stav člověka, který ovlivňují například uspořádání režimu dne, hygiena duševního života, prostředí či sociálních vztahů.

5. Pedagogické a psychologické hledisko : „*Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale i poskytovat pocit bezpečí a jistoty*“ (Pávková, 2002, s. 17)

1.4. Formy volnočasových aktivit

V této podkapitole jsem čerpala z materiálů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy s názvem *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* z roku 2002, ve kterých se můžeme dočíst o dvojitým rozdělení, a to na aktivní a pasivní využívání volného času a odpočinku.

„Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není příliš pozitivní. Prohlubuje se spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Snižuje se frekvence aktivit.“ (Volný čas a prevence u dětí a mládeže, 2002, s. 6) Existuje však jedna činnost, která svou frekvenci rozhodně nesnížila a provozuje se denně. Mám na mysli sledování televize. Mezi aktivity prováděné týdně patří poslech hudby, schůzky s přáteli či četba časopisů. Činnosti jako návštěvy restaurací, diskoték, večírků, aktivní sportování nebo mimoškolní vzdělávání se vyznačují měsíční frekvencí.

„Závažným se jeví mizení podílu volného času, který mládež věnuje vzdělávání.“ (Volný čas a prevence u dětí a mládeže, 2002, s. 6)

1.4.1. Aktivní využívání volného času a odpočinku

Pokud má dítě pestré možnosti, jak trávit svůj volný čas, snižuje se tím riziko, že sahne po drogách či sklenice alkoholu. Samozřejmě se kvalitní náplní volného času neřeší vše, ale pravděpodobnost rizikového chování je znatelně menší.

Aktivní i pasivní využívání volného času musí splňovat určité funkce. Nejprve se podíváme na funkce aktivního využívání, kterými jsou:

- aktivní přístup dětí a mládeže k provádění této činnosti
- kompenzace jednotvárné zátěže (při nerovnoměrném zatěžování jednotlivých oblastí mozku a nervové soustavy)
- posilování zdravého způsobu života a zdraví

Kromě výše zmíněných funkcí aktivního využívání volného času rozlišujeme u dětí a mládeže různé formy aktivit:

- fyzická aktivita realizovaná organizovanou a neorganizovanou tělovýchovou a sportovní činností

- zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, hudebních, technických kroužcích apod.
- fyzická aktivita na čerstvém vzduchu
  - společenská činnost realizovaná v co nejvyšší míře venku a při pohybu
  - zábava nahrazující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti

Pozitivní vztah k aktivnímu využívání volného času dítě získává v rodině, ve škole, mezi vrstevníky a v institucích s volnočasovou aktivitou, kterým se budu věnovat v jedné z následujících kapitol mé práce.

1.4.2. Pasivní trávení volného času a odpočinku

Jak již jsem zmínila, nejčastější formou pasivního trávení volného času je sledování televize a média vůbec. Je to absolutně nenáročný způsob, u kterého není zapotřebí vynaložit energii. Málokdo si uvědomuje, že tento oblíbený „koníček“ většiny mládeže s sebou nese řadu zdravotních problémů. Dochází k poškozování zraku, pohybového aparátu či nervové soustavy. Další důležitou otázkou ve věci médií je násilí, se kterým jsou mladí jedinci konfrontováni. Právě násilí se stalo nedílnou součástí zpravodajství, různých televizních programů či videoher. Stává se tak, že děti se vůči násilí stanou inertní, považují to za běžnou věc, která se děje všude kolem nás. Bohužel nejsou ukazovány strašné důsledky, které násilné chování s sebou přináší. Pokud je záliba ve sledování akčních filmů a videoher kompenzována i jinými volnočasovými aktivitami, pozitivním vlivem školy a rodiny, nemusí představovat nijak závažný problém. Mezi další pasivní činnosti bez pochyby patří návštěvy restaurací, večírků, hospod, diskoték a také nicnedělání. Životní styl založený na těchto způsobech trávení volného času vede ke vzniku sociálně patologických jevů. Mladí lidé se často uchylují k alkoholu, drogám či trestné činnosti.

1.5. Faktory, které působily a působí na vznik a rozvoj volného času

Jedním z faktorů, které ovlivňovaly a ovlivňují volný čas, je **zkracování pracovní doby**. Vývoj pracovní doby zaznamenal mnoho změn, neprobíhal jednosměrně. Docházelo k jejímu zkracování, ale také prodlužování. Na otázku vývoje pracovní doby se podíváme od středověku, kdy průměrný počet hodin práce byl 2500 ročně, což činilo v přepočtu na dny

215-190 pracovních dnů díky náboženským svátkům. Vysoký počet svátků se nelíbil absolutistickým panovníkům, a tak v roce 1750 se počet pracovních hodin navýšil na 3167. To, jaká byla situace v naší zemi, popsal rožmitálský kantor Jakub Jan Ryba, který musel brát v úvahu také čas určený pro školní docházku. „*Domácí práce nemohou vadit školní docházce, neboť dopřejeme-li dětem denně 7-8 hodin spánku, 2 na jídlo a také 10 k práci, zbývají pro školu stále ještě 4 hodiny.*“ (Hofbauer, 2004, s.26)

V první polovině 19. století pracovní doba byla 12-14 hodin denně. Díky vytrvalým sociálním bojům se její délka zkrátila až na 8 hodin denně, což znamenalo 48 hodin týdně. Počátkem třicátých let 20. století došlo dokonce ke snížení na 40 hodin. V následujících desetiletích nastaly změny v počtu pracovních dnů, který se ustálil na čísle 5. Počátkem devadesátých let 20. století se objevily snahy o čtyřdenní pracovní týden a pružnou pracovní dobu, která je častým předmětem diskuzí i v současnosti. V České republice bylo na konci 20. století 112 nepracovních dnů a délka pracovní doby činila 8, 5 hodiny. Vývoj tedy přinesl několik zásadních změn v životě člověka. Tou asi nejvýznamnější je, že se výrazně proměnil rozsah času života i jeho skladba. Zatímco klesl počet hodin práce, zvýšil se podíl volného času, který dnes zaujímá v pomyslném žebříčku první místo. Dalším faktorem je **nerovnoměrný růst obyvatel a změna jejich věkové i etnické skladby**. Hofbauer (2004, s. 29) uvádí : „*Volný čas a možnosti jeho výchovného využití ovlivňují demografické změny. S dosavadním i předpokládaným růstem světové populace roste a dále poroste také jeho celkový fond. Vývojová křivka počtu obyvatel světa je velmi strmá.*“

V prvním století našeho letopočtu bylo na světě 250 milionů obyvatel, v roce 1800 se svět pyšnil první miliardou. Toto číslo se v roce 1999 přehouplo v 6 miliard a samozřejmě to není konečný stav. Zvyšující se počet reálných a potencionálních zájemců přináší větší různorodost potřeb volného času a zájmů, aktivit a institucí jednotlivců, jejich skupin a také celých generací. Výchovné zhodnocování volného času se tak stává složitějším. Je důležité, aby výchova co největšího počtu příslušníků populace byla kvalitní. Nesmíme opomíjet ani pozitivní působení ve volném čase.

„*Volný čas a potřeba jeho výchovného zhodnocování se i z tohoto hlediska stává stále patrněji celoživotním fenoménem a aktualizuje potřebu výchovu k volnému času rozvíjet již od dětství a mládí.*“ (Hofbauer, 2004, s. 29)

Volný čas ovlivňují také změny v etnické skladbě obyvatelstva různých zemí. Podílí se na tom imigrace obyvatel z jiných zemí i kontinentů. „*Imigranti ze svých zemí přinášejí*

etnické a náboženské zvláštnosti, jež nastolují vážné otázky jejich adaptace na nový sociokulturní kontext a kladou nároky na toleranci majoritní společnosti.“ (Hofbauer, 2004, s. 30)

Posledním a neméně důležitým faktorem je **přesun lidí do měst**. Právě urbanizace má velký vliv na hromadění volného času do určitého územního a sociálního prostoru. Život ve městě má svá pozitiva a negativa. Dětem a mladým lidem umožňuje nenucené individuální i společné zájmové činnosti. Při volnočasových aktivitách organizovaných různými sdruženími či institucemi se mladí lidé setkávají jak s vrstevníky tak i s příslušníky starší generace, a to jim umožňuje navazovat kontakty a zároveň být v bezpečí před zdravotními, sociálními a výchovnými riziky. Stinnou stránkou života ve městě je odtažitost vztahů mezi lidmi, nezávaznost a neodpovědnost vzhledem k sobě i ostatním. Projevují se zde sociálně patologické jevy, kterými míníme zdravotní a ekologické problémy, zvyšující se počet lidí žijících pod hranicí chudoby, násilí, či negativní závislosti. Pokud jsme zmínili situaci volného času ve městě, nesmím zapomenout také na vesnici. Jejich celkový počet klesá, tím pádem na některých místech dochází k zániku škol i kulturních zařízení, které byly faktory rozvoje obce. Na straně druhé se děti a mladí lidé mohou účastnit volnočasových aktivit mimo bydliště. Hofbauer (2004, s.32) celou problematiku shrnuje těmito větami: *„Na vesnici však současně dále přetrvávají některé tradiční způsoby pasivního trávení volného času. Přestože se rozdíl mezi venkovskou a městskou populací postupně zmenšují, zůstává získávání dětí a mladých lidí na vesnici pro lepší využívání volného času náročným úkolem.“*

1.6.Pedagogika volného času

Šedesátá léta minulého století přinesla poznání, jak důležitou roli v životě a výchově dětí, mládeže a dospělých hraje právě volný čas. V té době vznikaly podmínky pro jeho rozvoj. Zásadní bylo zkracování pracovní doby dospělých, zavedení pětidenního pracovního i školního týdne a rostoucí počet žáků středních a vysokých škol, kteří se účastnili na aktivitách volného času. Rok 1948 byl pro sociologii kritický, byla prakticky zlikvidována. V šedesátých letech došlo k obratu, znovu se u nás uskutečňovala empirická šetření o společnosti nevyjímaje volného času jejích příslušníků, vycházely první práce a objevovaly se zmínky o pedagogice volného času jako nové disciplíně sociologie nebo pedagogiky. Devadesátá léta 20. století byla pro volný čas důležitým obdobím. V jejich průběhu se

rozšířilo věkové, sociální a zájmové spektrum účastníků volného času. Volný čas se stával opravdu nedílnou součástí lidského života. Vznikající pedagogika volného času a příbuzné obory (např. pedagogika zážitků a muzeopedagogika) se intenzivně věnovaly otázce volného času, jeho významu a výchovným možnostem. Počátkem 90. let se pedagogika volného času a výchova mimo vyučování uskutečňovaly souběžně. Postupně se začal prosazovat přístup, který vycházel z konceptu volného času a uplatňoval se na seminářích a konferencích pracovníků této oblasti, v publikacích včetně učebnic (Hofbauer, 2004).

V této souvislosti pokládáme za souhrnný pojem **výchovné zhodnocování volného času**, který zahrnuje několik oblastí:

Výchova ve volném čase zahrnuje působení v čase, který neslouží realizaci základních biologických potřeb ani pracovních či školních povinností. Děti a mladí lidé vstupují aktivně do výchovného procesu na základě dobrovolné účasti, což umožňuje vytváření nových možností a specifických způsobů jejich formování (Hofbauer, 2004).

Výchova prostřednictvím aktivit volného času se zaměřuje na utváření individuálních rysů participanta činnosti i na jeho působení mezi druhými lidmi, čímž máme na mysli ve vrstevnické nebo zájmové skupině, v dobrovolnické práci apod. Východiskem a současně cílem aktivit je osvojit si nové znalosti, dovednosti a kompetence „uvnitř“ oblasti volného času (např. oddechové činnosti). Na druhé straně však tuto oblast volnočasové aktivity v mnohém překračují (osvojováním zdravého způsobu života, veřejně prospěšnou činností apod.) (Hofbauer, 2004).

Výchova k volnému času zahrnuje zvážení samotného volného času, záměrné odkrývání a využívání obsahů činností a různých způsobů jeho uskutečňování. Výchova k volnému času otevírá nové možnosti aktivit a rozvoje jedince (Hofbauer, 2004).

„Posláním pedagogiky volného času je analyzovat dosavadní vývoj právě uvedených oblastí, vnášet do nich nové podněty a iniciativy a harmonizovat jejich řešení, děti a mladé lidi uschopňovat k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů) a později i samostatně učili vhodné aktivity a realizační způsoby správně volit a zvládat tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samých, jejich sociálního okolí, společnosti, přírody.“
(Hofbauer, 2004, s. 18)

Výchova formální, informální, neformální

Jedná se o nové pojmy, které se v posledních desetiletích objevují zejména v dokumentech a praxi evropských institucí.

„Existují tři základní kategorie účelové učební činnosti. Těmito kategoriemi jsou formální, neformální a informální učení. Formální učení probíhá ve vzdělávacích institucích a vede k získání uznávaných certifikátů a kvalifikací. Neformální učení probíhá vedle hlavních vzdělávacích systémů a zpravidla nevede k získání formalizovaného certifikátu. Neformální učení může být poskytováno na pracovišti a prostřednictvím činností organizací a sdružení občanské společnosti. Informální učení je přirozeným doprovodným znakem každodenního života. Na rozdíl od formálního a neformálního učení nemusí být informální učení vždy učení záměrným. Proto ani sami jeho účastníci nemusí snadno rozpoznat, jak přispívá k jejich vědomostem a dovednostem.“ (e- Pedagogium [on-line], 2011)

Výchova formální označuje aktivity, které se realizují ve školách či odborných vzdělávacích zařízeních. Jejím podporovatelem je stát a je věkově odstupňována od základního po vysokoškolské vzdělání. Zakončení formálního stupně vzdělávání potvrzuje doklad o absolvování. Můžeme sem zahrnout tradiční vzdělávání ve škole, dálkové studium na středních a vysokých školách a distanční vzdělávání zprostředkované médii (Hofbauer, 2004).

Výchova informální je proces získávání vědomostí na základě každodenních zkušeností s rodinou, přáteli nebo prací. Může probíhat cíleně, ale obvykle je toto působení nezáměrné, nesystematické, neorganizované a nekoordinované (Hofbauer, 2004).

Posledním pojmem je **výchova neformální**. Představuje záměrnou a strukturovanou aktivitu mimo formální výchovný systém (zájmový kroužek, sportovní družstvo, umělecký soubor atd.). Vyznačuje se tím, že probíhá mimo prostředí školy a nebývá ukončena žádným osvědčením. Neformální výchova na rozdíl od informální vychází od dítěte a mladého člověka, je uskutečňována prostřednictvím jeho dobrovolné činnosti a má nejbliže k výchově ve volném čase. Charakterizují ji určité rysy:

- je součástí koncepce a praxe celoživotního vzdělávání a výchovy
- vymezuje se svobodou rozhodování o účasti při činnostech, které poskytují věcné a odborné znalosti, sociální kompetence a hodnoty (např. rovnost muže a ženy, tvořivý a aktivní přístup, demokratické občanství)
- obsahuje prvky demokratismu (snaha o úsilí každého jedince a skupin) (Hofbauer, 2004)

Oproti tradičnímu vzdělávacímu systému zdůrazňuje vymezení neformální výchovy tvořivost, individuální vzájemné působení se společností, ucelení znalostí, pružné řešení problémů v životě občana a účast v činnostech dobrovolných sdružení a aktivitách mládeže v obci (Hofbauer, 2004).

Na základě dosavadních zkušeností je neformální výchova brána za jeden ze způsobů rozvoje demokratické společnosti a uznávání lidských práv. Občané tak dostávají příležitost rozvíjet zvědavost, společně pracovat, učit se demokratickému jednání, rozšiřovat osobní, sociální a profesní pravomoci, učit se angažovanosti a solidaritě, toleranci a interkulturní výchově, sebedůvěře a dalším rysům osobnosti (Hofbauer, 2004).

Hofbauer (2004, s. 20) uvádí: *„Výchova formální a neformální se shodují ve svých cílech: v rozvoji osobnosti, sociální integraci a výchově k aktivnímu občanství. Obě rozvíjejí nejen intelektuální, nýbrž také praktické a sociální kompetence ve znalostech, v umění jednat a v „umění být“.“*

2. Možnosti trávení volného času

Možností, jak mohou děti využívat svůj volný čas, je nespočet. Pokud nyní nebudeme brát v úvahu činnosti, kterým se děti věnují v domácím prostředí (např. četba a deskové hry), můžeme obecně možnosti trávení volného času rozdělit na formy organizované a neorganizované.

2.1. Organizované formy trávení volného času

Do této skupiny řadíme školní volnočasové aktivity jako jsou příležitostné (jednorázové) činnosti, které obohacují vyučovací proces a zároveň slouží jako jistý druh zábavy a odpočinku. Patří mezi ně „*návštěvy historických památek, kulturních, sportovních a dalších obdobných akcí; školní slavnosti, zábavy, taneční a plesy; mezitřídní, meziškolní a sportovní utkání a jiná soutěžní setkání; lyžařské výcvikové zájezdy a školy v přírodě; putovní, stálé prázdninové tábory nebo zahraniční zájezdy pořádané školou.*“ (Hofbauer, 2004, str. 69) Vedle těchto příležitostných aktivit hraje neméně důležitou roli pravidelná zájmová činnost (různé sportovní, umělecké, zájmové kroužky a soubory), která pozitivně působí na jedincův individuální rozvoj. Existují také různé organizace, jejichž předmětem zájmu je volný čas dětí a mládeže. Pávková (2002, str. 127, 143-146) uvádí následující: „*Domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností, Junák, Pionýr, Česká tábornická unie, Duha, Hnutí Brontosaurus, Občanská sdružení pracující s mládeží, Tělovýchovné a sportovní organizace, Organizace církví a náboženských společností i Základní umělecké školy.*“ Nyní bych se ráda blíže zaměřila na některé z těchto organizací.

2.1.1. *Dům dětí a mládeže a stanice zájmových činností (DDM)*- jedno z možných středisek pro volný čas, které se soustřeďuje nejen na děti školního věku, ale i děti předškolní a mládež. Posláním je vytvářet podmínky dětem a mládeži, aby mohli aktivně trávit volný čas a umožnit zájemcům rozvíjet vlastní osobnost a schopnosti prostřednictvím svých koníčků DDM pracují po celý rok. Zájmové vzdělání se realizuje příležitostnými činnostmi (turnaje, výlety, soutěže, exkurze), pravidelnou zájmovou činností (divadelní, hudební soubory, čtenářský kroužek, filmový klub), táborovou činností (letní tábory) či spontánními aktivitami (např. čítárny, dopravní hřiště, posilovny).

2.1.2. *Junák*- patří mezi nejpočetnější základní typ sdružení dětí a mládeže. „ *Jeho posláním je působit mezi dětmi, mladými lidmi i dospělými a vést je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti a připravenosti plnit svoje povinnosti k bližnímu, společnosti, vlasti a*

přátelství mezi národy.“ (Hofbauer, 2004, str. 107) Velký důraz je kladen na pobyt v přírodě, kooperaci a schopnost korigovat sebe samého. V oddílech se potkávají děti a mladí lidé s rozdílnými schopnostmi, různých národností nebo s odlišným náboženstvím. Každý má právo být členem a navázat nová přátelství. Členové prožívají život naplno, dělají to, co je baví. Ať už je to focení, psaní reportáží, slaňování, sportování nebo cokoliv jiného (*Junák* [on-line]). V publikaci Hofbauera (2004, str. 107) jsou uvedena za klíčová tato hesla: „*Příroda- Sport- kultura- Hry- Služba- Kamarádství- Romantika*“

2.1.3. *Pionýr*- považuje se za druhé největší sdružení dětí, mládeže a dospělých. Význam slova „pionýr“ nám jasně ukazuje hlavní myšlenku organizace, a tedy hledání nových cest. Jedná se o demokratické, dobrovolné, otevřené hnutí, které je nezávislé na politických stranách. Jeho snahou je vychovat všestranně aktivního občana, uspokojovat a naplnit potřeby a zájmy svých členů. Vede své členy i další účastníky činnosti k aktivnímu občanství a kladným morálním hodnotám. Činí tak širokou nabídkou zájmových aktivit zabývajících se turistikou, kulturou, sportem, tábořením, technikou či přírodovědou. Členové se sdružují formou oddílových schůzek, klubů, víkendových výprav či táborů (*Pionýr* [on-line]).

2.1.4. *Česká tábornická unie*- organizace, která sdružuje děti, mládež a dospělé na základě společného zájmu. ČTU dává prostor všem věkovým skupinám, pomáhá jim v seberealizaci a uspokojování jejich zájmů. Cílem není něco předepisovat, ale vyjádřit společné potřeby a zájmy. Navazuje na tramské hnutí. Svou činnost zaměřuje na pobyt v přírodě. Členové se stávají dokonalými znalci přírodních zákonů a ochránci přírody. Příroda je chápána nejen jako les a volnost, ale také jí míníme člověka a jeho výtvoř. Činnost je uskutečňována prostřednictvím pravidelných schůzek v tábornických klubech a tramských osadách, přičemž se pořádají i různé akce jako vodácké, potápěčské, horolezecké a lyžařské tábornické školy, sportovní turnaje, hudební soutěže, výměnné pobyty a jiné (*Táborníci* [on-line]).

2.1.5. *Duha*- občanské sdružení, které prostřednictvím zážitkové pedagogiky, realizuje volnočasové aktivity pro děti a mladé lidi. Usiluje o celkový rozvoj jedince. Rozšiřuje netradiční formy výchovy, výměny zkušeností a hledání nových cest rozvoje. Základním článkem je tzv. dužina. Duha nabízí pestrou škálu aktivit, jimiž jsou táboření, vodáctví, turistika, jeskyňáření, cyklistika, lezení, divadlo či výtvarná činnost. Duha také uskutečňuje programy pro děti z dětských domovů, romské děti a další znevýhodněné skupiny. Duha

učí své členy vzájemné toleranci, úctě a ohleduplnosti. Zaujímá významné postavení mezi českými i mezinárodními organizacemi (*Duha* [on-line]).

2.1.6. *Hnutí Brontosaurus-*, *nezávislé hnutí sdružující děti a mládež zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí*“ (Pávková, 2002, str. 142). Hnutí Brontosaurus je uskupení převážně mladých lidí do 26 let se zájmem o okolní svět, ve kterém žijí. I toto sdružení nabízí rozmanité programy. Svě si v nich najdou lidé se zájmem o památky, ochránci přírodního dědictví a krajiny a nebo také lidé, kteří chtějí pomáhat s projekty nejen v Česku ale i v zahraničí. Hnutí je založeno na dobrovolnické činnosti. Tisíce dobrovolníků se každoročně účastní akcí jako jsou kosení orchidejových luk, opravování hradů či stavění školy v Himalájích (*Brontosaurus* [on-line]).

2.1.7. *Základní umělecké školy*- spadají do sítě škol, ale výuka probíhá v mimoškolní době a účast je dobrovolná. Cílem je péče o rozvoj a kvalitu uměleckých oborů. Základní umělecké školy nabízejí obory výtvarné, hudební, taneční a literárně-dramatické. Největšího zájmu se těší studium hudby, které volí většina dětí.

2.2. Neorganizované formy trávení volného času

Stejně jako organizované formy trávení volného času nabízejí i neorganizované (spontánní) velký výběr možností pro realizaci dětí a mládeže. „*Proto zařízení vytvářejí podmínky i pro neorganizované využití volného času podle aktuálního zájmu jednotlivců i skupin, vymezené pouze provozní dobou zařízení a pedagogicky a organizačně ovlivňované jen nepřímo.*“ (Hofbauer, 2004, str. 89) Řadíme sem posilovny, různá sportoviště, hřiště, plavecké bazény, aquaparky, koupaliště, lanová centra, lezecké stěny, ale i divadla, kina, knihovny, muzea, galerie či hudební a taneční kluby. Děti a mládež na základě vlastního rozhodnutí, času a zájmu volí, zda a kdy tato zařízení navštíví. Nejsou nijak vázáni pravidelnou docházkou. Spontánní aktivity jsou mezi dětmi a mládeží velmi oblíbené. Jedním z důvodů může být právě ta svoboda v rozhodování, kdy si sami určují, čemu se momentálně budou věnovat. Pravidelná školní docházka je pravým opakem, musí plnit úkoly a povinnosti a jsou pod neustálým dohledem pedagoga, proto je příjemné strávit čas činnostmi, které si sami určí. Další faktor může být skutečnost, že děti a mládež jsou ve svém volném čase neradi hodnoceni. S tím se v jisté míře setkávají u organizovaných forem trávení volného času, a proto nemusí být u některých jedinců tolik v oblibě jako jsou spontánní aktivity. Na druhé straně však může účast v těchto činnostech probudit

v jedinci takový zájem, že zpočátku spontánní návštěvy nahradí zájmovou činností pravidelnou (Hofbauer, 2004, str. 89-90).

3. Návykové látky

V následující kapitole bych ráda blíže rozebrala problematiku návykových látek. Pozornost budu věnovat základním pojmům jako jsou droga a závislost, ale i varovným znamením signalizující užívání drog a na závěr samotné klasifikaci návykových látek.

3.1. Základní pojmy

Než začnu podrobněji zkoumat téma, kterého se týká tato celá kapitola, je potřeba se seznámit s klíčovými pojmy jako je droga a závislost.

3.1.1. Droga

Definicí pojmu „droga“ existuje celá řada. Víceméně se shodují v tom, že tento výraz obecně označuje sušené rostlinné či živočišné suroviny, jež mají velký vliv na psychický i tělesný stav organismu. Samotné slovo má svůj původ ve francouzštině, odvozeno od slova „drogue“, jinde se uvádí, že základ slova lze odvodit od nizozemského „droog“. *„Drogu chápeme stejně, jak ji už tisíce let před námi označovali Hippokrates a Galénos: jako látku, jež namísto, aby byla tělem „přemožena“ (a strávena jako běžný pokrm), je schopná tělo „přemoci“ a vyvolat- i při dávce směšně malé v porovnání s jinými pokrmy- značné organické a duševní změny.“* (Escotado, 2003, str. 6). Drogu lze chápat jako každou látku, která splňuje dva základní požadavky:

1. má tzv. psychotropní účinek – nějakým způsobem ovlivňuje naše prožívání okolní reality.
2. může vyvolat závislost (Presl, 1995).

3.1.2. Závislost

Závislost je výraz často skloňovaný s pojmem „droga“. Samozřejmě opět nemůžeme stanovit jedinou platnou definici. Obecně však lze říci, že je to onemocnění, při němž nemocný cítí naléhavou touhu po účincích drogy. Závislý člověk užívá drogu i navzdory řadě problémů, které si tím způsobuje. Prvotní experimentování s drogami může přerůst v pravidelné užívání a následnou závislost. Důvody, proč dotyčný začíná s drogami, jsou různé. Mohou to být například osobní problémy, nemoc, nuda či tlak vrstevníků. Zpočátku si uživatel myslí, že má vše pod kontrolou, ale postupem času převezmou vládu nad jeho životem právě drogy. Sdružuje se s lidmi, mezi kterými se droga distribuuje a užívá,

naopak se straní lidí, kteří by mu mohli pomoci. Ráda bych uvedla tři základní znaky, které signalizují, že má člověk vážné potíže s drogou (Hajný, 2001).

1. Pravidelné užívání- takový člověk si bere drogu opakovaně, často v určitých situacích (rande, rozčilení, smutek apod.). Postupem času prvotní důvod přestává být důležitý a podnětem pro užívání drogy se stávají i další věci. Užívání jednou týdně již považujeme za pravidelné užívání. Konečná fáze je každodenní užívání.
2. Pokusy a sliby, že už drogy nebude brát- užívání drog s sebou přináší problémy, dochází ke změnám v životě uživatele, které ho vedou k myšlence přestat s drogami. Často bohužel zůstává jen u slibů a plánů, k realizaci změny nedochází, závislý změnu jen předstírá.
3. Neschopnost zastavit užívání i přes nepříznivé důsledky- závislý si svým chováním způsobuje nepříjemnosti. Vyskytují se problémy v práci, škole či partnerských vztazích. I přes to, že si uživatel uvědomuje negativní důsledky svého chování, není schopen stávající situaci zastavit a pokračuje v užívání (Hajný, 2001).

Rozlišujeme psychickou a fyzickou závislost. Psychická se odehrává v naší mysli, fyzickou pocítujeme na těle. Psychická závislost se projevuje neodolatelnou touhou po droze. Jediné, o co uživatel usiluje, je získat drogu a to jakýmkoliv způsobem. Často se nevyhýbá ani trestné činnosti. Při fyzické závislosti se tělo konzumenta nastaví na příjem drogy a po určité době dokáže fungovat jen s drogou. Pokud organismus nedostává, na co je zvyklý, dochází k abstinčním příznakům. Zatímco tělesná závislost se dá pomocí lékařské péče překonat, psychická přetrvává celoživotně.

3.2.Varovná znamení, která signalizují možné užívání drog

Často nás udivuje, že si nikdo z okolí uživatele drog nevšiml, že je onen jedinec závislý. Rodiče si v mnoha případech nechťejí přiznat, že by jejich dítě mohlo mít problém s nějakou drogou, vyskytuje se u nich určitý druh „slepoty“ vůči varovným známkám signalizující problém. Puberta je složitým obdobím v životě jedince, v tomto čase dochází k mnoha změnám, a proto mohou být znamení poukazující na problémové chování připisována jen komplikovanému období dospívání. V každém případě bychom jim měli věnovat zvýšenou pozornost. Podíváme se blíže na zmíněné varovné signály (Hajný, 2001).

Náhlá změna nálad, nepřiměřené reakce

Dítě se izoluje od ostatních nebo se naopak stane středem pozornosti. Různé situace řeší až podezřele klidně, nebo velmi podrážděně.

Zhoršování ve škole

Dítě se zhorší v prospěchu, neplní školní povinnosti, výrazně se zvýší absence. Přestane navštěvovat zájmové kroužky, špatně zvládá překážky.

Změna okruhu přátel

Dítě se začne kamarádit s naprosto odlišnou skupinou lidí než dosud. V takovém případě bychom měli být na pozoru.

Výrazná změna image a stylu hudby

Je přirozené, že se dítěti v průběhu dospívání mění vkus oblékání i hudby, kterou poslouchá. Je důležité si dítěte více všimnout a mluvit s ním. Výrazná změna v oblékání a hudbě může mít spojitost s užíváním drog.

Skrývání a zakrývání

Dítě se začne zamykat, tráví spoustu času samo, je podrážděné, když někdo vstoupí do jeho pokoje, nosí volné oblečení, dlouhé rukávy nebo brýle. Tyto všechny rysy mohou znamenat, že se snaží zakrýt projevy užívání drog jako jsou červené oči, zúžené zornice či vpichy.

Častá vyčerpanost, spavost

Uživatel je nadměrně pasivní, v době nejsilnějšího účinku mu často padají víčka a vypadá, že usne.

Lži a předstírání

Dítě ve velké míře lže. Nápadné je to hlavně u jedinců, kteří dříve nelhali. Snaží se tím zakrýt častý pobyt mimo domov či výrazné výdaje peněz. Lži a předstírání jsou jedním z typických příznaků, které naznačují, že je s jedincem něco v nepořádku.

Rychle nastupující sexuální aktivita

Rychle nastupující sexuální aktivita je podezřelá zejména u těch mladých lidí, kteří jsou introvertní a stydliví. Je známé, že alkohol či drogy odbourávají zábrany.

Izolace od rodiny

Dospívající člověk má potřebu sebeidentifikace, odpoutání se od rodiny. Pokud je samota dlouhodobá a dospívající se brání komunikaci s ostatními, může to znamenat jeho nadměrnou zainteresovanost v jiném světě- světě drog.

Snížené sebevědomí

Dítě, které si připadá odmítané a kritizované, ve škole spíše v roli outsidera, neoplývá vysokým sebevědomím, a tak často sklouzne k drogám jako k formě úniku.

Chybějící léky či alkohol v domácnosti

Dalším varovným signálem před možným užíváním drog bývá ztráta prášků proti bolesti či léků na spaní v domácnosti. Dospívající zkouší zprvu nejdostupnější drogu. To se týká i alkoholu. Řada uživatelů heroinu uvádí, že před heroinem konzumovali větší množství alkoholu.

Ztrácející se věci a peníze

V domácnosti se začínají ztrácet peníze či věci. Uživatel si potřebuje koupit drogu, řeší to krádeží peněz či věcí, které zastavuje nebo prodává.

Výše zmiňované body představují varovná znamení signalizující možné užívání drog. Pokud se vyskytují společně nebo frekventovaně, je dobré být na pozoru a jednat. (Hajný, 2001)

3.3. Klasifikace a účinky návykových látek

„Drogy se dají v zásadě rozdělit na čtyři základní skupiny. Tyto skupiny látek se mezi sebou liší vzhledem, účinky, průběhem závislosti, ale i mírou rizika pro uživatele. K těmto nelegálně vyráběným látkám je možno dále přiřadit skupinu pátou- léky s účinky ovlivňujícími psychiku, tedy jinak řečeno legální drogy.“ (Polanecký, [on-line], 2011)

1. Skupina- konopné drogy
2. Skupina- opiáty
3. Skupina- stimulační látky
4. Skupina-halucinogeny
5. Skupina- psychotropní léky

Každá výše uvedená skupina má řadu různých zástupců. V následujícím výčtu budou uvedeny ty nejtypičtější a nejrozšířenější drogy v České republice. (Polanecký, [on-line], 2011)

3.3.1. Konopné drogy

Do této skupiny řadíme drogy vyrobené z konopí- marihuana, hašiš a hašišový olej. Konopí seté (Cannabis sativa) je jednoletá dvoudomá bylina původem z Indie. Je nejstarší rostlinou pěstovanou pro své psychotropní účinky. Konopí rozhodně patří mezi jednu z nejrozšířenějších drog na světě (Presl, 1995).

Hlavním znakem užívání konopí je zarudlý obličej a oči, kterým se říká „ kočičí oči“. Při otravách konopím někdy dochází ke stavům úzkosti, halucinaci, mohou se vyskytnout sebevražedné myšlenky. Dalšími projevy otravy jsou bolesti hlavy, zvracení, bušení srdce, náhlé pády (Göhlert, Kühn, 2001).

„Neprávem se o konopí mezi mladými lidmi- na rozdíl od alkoholu- stále ještě soudí, že je to neškodná droga. Záleží to mimo jiné na tom, že následky užívání konopí dosud nejsou dostatečně prozkoumány. Je však jisté, že konopí působí závislost a při trvalém užívání vede k tělesnému poškození.“ (Göhlert, Kühn, 2001, str. 53)

Marihuana (tráva, zelí, hulení, mařka, gandža, joint, marjánka) jsou sušená květenství rostlin. Hlavními způsoby užívání jsou kouření a konzumace v jídle. Užívání marihuany přináší u většiny pocity euforie, může se však dostavit také deprese, smutek, zmatek. Dalšími projevy požití marihuany jsou smích, výraznější vnímání zvuků, barev, chutí, zrychlené, či naopak zpomalené myšlení. Doba účinku se různí. Hlavní účinky mizí do dvou hodin, mohou však přetrvávat po celý den v pocitech nereálnosti, změněném denním rytmu a pozornosti. V případě požití marihuany v jídle, účinky nastupují pomaleji, ale trvají déle (Hajný, 2001). O marihuaně se vedou diskuze. Zastánci tvrdí, že na ní nevzniká závislost a její užívání nezpůsobuje tolik zdravotních rizik jako tabák a alkohol. Nemůžeme ovšem brát v úvahu jen čistě zdravotní rizika. Marihuana jako každá jiná droga

ovlivňuje celkovou kvalitu života uživatelů a přináší s sebou řadu rizik- úrazy, dopravní nehody pod vlivem drogy, snížená pozornost a krátkodobá paměť, úzkost, rozvinutí doposud skryté duševní poruchy (schizofrenie), zúžení zájmů. Také se zvyšuje pravděpodobnost, že uživatel začne i s jinými drogami (Hajný,2001).

Hašiš (haš, shit, čokoláda, černý afghán) je usušená pryskyřice z rostlin konopí. Stejně jako marihuana se kouří nebo konzumuje v jídle. Účinky a zdravotní rizika jsou obdobné jako u marihuany (Hajný, 2001).

3.3.2. Opiáty

Za opiáty označujeme drogy s tlumivým účinkem pocházející ze surového opia. Opium získáváme z nezralých makovic opiového máku. Mezi opiáty patří hlavně heroin v nejrůznějších podobách, opium a tzv. český pouliční „braun“, což je směs derivátů kodeinu (Polanecký, [on-line], 2011).

Opium se získává ze šťávy máku setého. Opiáty mají tradici jako léky a narkotika (proti bolesti, žaludečním a střevním potížím, horečce a nespavosti). Opium je také známou drogou. Roku 1804 byl z opia získán hořký krystalický prášek- morfin, který dal základy anestezii (Göhlert, Kühn, 2001).

Při požití dochází k útlumu centrální nervové soustavy. Zvláště nebezpečný je útlum dechového centra, který může způsobit smrt (Polanecký, [on-line], 2011).

Heroin (herák, Horse, Smack, diacetylmorfin, junk, diamorphine, Poison) je polosyntetický opiát a patří mezi jednu z nejnebezpečnějších drog. Uživatel může přijímat heroin nitrožilně, kouřením, polykáním a šňupáním. Heroin vyvolává euforii, která ale není spojena s povzbuzením.Má tlumivý charakter, uživatel se uzavírá spíše do „vlastního světa“ (Hajný, 2001).

Účinek trvá tři až pět hodin, přičemž nejvyšší hladina se dá v krvi prokázat po jedné až dvou hodinách. Při kouření a šňupání se heroin vstřebává pomaleji. Charakteristickým projevem užívání heroinu je tzv. „kick“, pocit proudu tepla, který proniká celým tělem a navozuje slast, radost a pohodu. Závislí popisují tento stav jako to nejkrásnější, co si lze představit. Právě proto vzniká závislost na heroinu velmi rychle (Göhlert, Kühn, 2001).

Závislost bývá u většiny uživatelů spojena s fyzickými abstinenčními příznaky, kdy závislí trpí nespavostí, nevolností, depresemi a neodolatelnou touhou po droze. Předávkování

heroinem mívá tragické následky- smrt. Při nitrožilní aplikaci hrozí otrava krve, hepatitida, HIV. Cena drogy vede často k dalšímu protispolečenskému chování: prostituce, krádeže, prodej drog (Hajný, 2001).

3.3.3. Stimulační látky

Skupina drog charakteristická povzbuzujícími účinky. Patří sem kokain, amfetamin a jeho různé deriváty (např. pervitin), extáze aj. (Polanecký, [on-line], 2011)

„Stimulancia, budivé látky, nebo také psychomotorické stimulanty, jsou chemicky různorodou skupinou látek, které vyvolávají tělesné a duševní povzbuzení.“ (Kolektiv autorů SANANIM, 2007, str. 164)

Kokain (koks, sníh, cukr, crack, snow) se získává z listů koky, které se namáčí v benzínu. Nejčastějším způsobem užívání je šňupání, někdy se používá injekčně ve formě roztoku nebo se vtírá do sliznic (Polanecký, [on-line], 2011).

Mezi hlavní účinky patří dobrá nálada, povznesenost, zrychlené myšlení, řeč a chování (Hajný, 2001).

Účinky přicházejí po několika vteřinách, odeznívají po 30-40 minutách. Kokain má povzbuzující účinky na nervový systém, snižuje chuť k jídlu a způsobuje výkyvy nálad. Při první dávce kokainu nedochází k příjemným stavům, uživatel pocítuje srdeční slabost, třes, mrazení, bledost a rozšíření zornic. Teprve opakované požívání s sebou přináší stavy euforie. Příznaky užívání kokainu jsou bledost, chraptavý hlas, výtok z nosu v případě šňupání, rozšířené zornice a hubnutí (Polanecký, [on-line], 2011).

Přes prvotní pocity štěstí a radosti, které kokain navozuje, se po odeznění účinků dostavuje sklíčenost, úzkost, v horším případě i sebevražedné myšlenky. Po fyzické stránce dochází ke zrychlení srdečního tepu ,zvýšení tlaku a tělesné teploty, což může vést k přehřátí organismu. Při předávkování uživatel trpí záchvaty křečí a poruchami koordinace. Může to však končit i selháním srdce v důsledku přehřátí. Při dlouhodobém užívání je viditelný úbytek na váze, u žen a dívek vynechává menstruace (Göhlert, Kühn, 2001).

Pervitin (pécsko, piko, peří, perník) je derivát amfetaminu, čistý má podobu bílého prášku (Polanecký, [on-line], 2011).

„Pervitin patří mezi drogy, pro které není typické denní užívání. Bývá spíše užíván v jízdách, jde tedy o opakované užití několik dní po sobě, po kterém následuje období abstinence. Charakteristické je na počátku drogové kariéry užívání příležitostně- o víkendech. Postupně dochází ke zvyšování frekvence, uživatel bere pervitin nejen o víkendech, ale i během týdne.“ (prevcentrum [on-line], 2011)

Pervitin je možno užívat různými způsoby: kouřit, šňupat nebo aplikovat nitrožilně. Nejrizikovější je právě nitrožilní užívání, jehož prostřednictvím lze přenést infekční nemoci jako je žloutenka nebo HIV (Hajný, 2001).

U nitrožilního podání nastupují účinky ihned, při šňupání do 10 minut a u spolknutí do 1 hodiny. Hlavní příznaky požití zmizí do 24 hodin. Pervitin snižuje únavu a zvyšuje výkonnost organismu. Stoupá tepová frekvence a krevní tlak, zorničky jsou rozšířené. Intoxikovaný se cítí sebejistě, rozhodně, nepocituje potřebu spánku. Po odeznění účinku nastupují depresivní stavy a totální vyčerpanost organismu (SANANIM, [on-line], 2011).

Extáze (éčko, extoška, ex, kolčo, Eden, Harmony, Empathy, Love) se vyskytuje nejčastěji ve formě tabletky s vyraženým symbolem (například sluníčko, holubice, srdce), méně často se objevuje ve formě barevné gelové kapsle, jemného prášku nebo roztoku. Působí zhruba po třiceti minutách a pdeznívá po několika hodinách. Výrazné projevy požití extáze jsou pocity empatie, přátelství, sounáležitosti a potřeba dotýkat se druhého (Polanecký, [on-line], 2011).

Mezi vedlejší a nežádoucí účinky patří nevolnost a zvracení při nástupu účinku, úzkost a deprese. Dochází k bolesti svalů a poruchám koordinace. Zvyšuje se tělesná teplota, stoupá krevní tlak. Objevuje se pocení a sucho v ústech. Snižuje se chuť k jídlu. Viditelným projevem je rozšíření zornic (prevcentrum [on-line], 2011).

„Závislost na extázi je poměrně vzácná a pokud vzniká, tak je obyčejně lehká, často nevyžaduje odbornou intervenci. Zdá se spíše, že riziko spočívá v usnadnění přechodu na silnější stimulanty.“ (prevcentrum [on-line], 2011)

3.3.4. Halucinogeny

Do této skupiny patří drogy, jež mění vnímání vnějšího i vnitřního světa. Doprovází je halucinace a nové fantazie. Ze všech zmíněných drog mají drogy této skupiny nejvyšší podíl účinků, které odvádějí pozornost uživatelů od skutečného světa. Patří k nim LSD,

některé kaktusy a houby, zejména lysohlávka. Účinky se projeví po půlhodině až hodině, trvají šest a více hodin. Intoxikovaný má narušené vnímání, pravidelné užívání může rozvinout skrytou duševní poruchu (Hajný, 2001).

Lysohlávka česká, lysohlávka kopinatá (lysina, houbičky, mushrooms, houby) obsahuje halucinogen psilocybin. Plodnice se konzumují čerstvé nebo sušené. Psilocybin vyvolává euforii až pocity, že jedinec umí létat, zrakové a sluchové halucinace, poruchy prostorového vnímání a orientace v čase. Objevily se i případy poškozování sebe sama a sebevražedné jednání. Vysoké množství lysohlávky způsobuje nevratná poškození ledvin a jater (Polanecký, [on-line], 2011).

LSD – 25 (trip, papír, kyselina, vitamín A) se užívá nejčastěji formou „tripů“, což jsou malé papírky napuštěné jeho roztokem. Nástup drogy bývá provázen pocitem chvění, zvracení, nevolnosti a špatnou koordinací. Halucinogeny patří k nejméně předpověditelným drogám. Doposud nebyl u LSD popsán případ předávkování, který by končil smrtí (Polanecký, [on-line], 2011).

Mezi rizika užívání patří rozvoj duševní poruchy, flashback, což znamená návrat příznaků i po delší době abstinence, slabost, neklid a nespavost (Hajný, 2001).

Halucinogeny mohou spustit či vyvolat psychózy. Uživatel už nemusí LSD užívat, ale zůstává psychicky nemocný. LSD zasahuje i do oblastí mozku, které rozhodují o schopnosti rozlišovat mezi důležitými a nedůležitými vzruchy. Absence této schopnosti způsobuje, že je myšlení neuspořádané (Göhlert, Kühn, 2001).

3.3.5. Psychotropní léky

Jsou často zneužívány jako drogy a patří mezi ně Rohypnol, Alnagon, Subutex, Diolan aj.

„Jedná se o často zneužívané preparáty s vysokým rizikem návyku, ev. rozvoje závislosti. Existuje zde i nezanedbatelné riziko předávkování se smrtelnými následky. Všechny tyto léky se objevují na černém trhu a slouží buď jako náhrada či doplněk opiátů, nebo se používají jako zdroje k výrobě ještě účinnějších drog.“ (Polanecký, [on-line], 2011)

3.3.6. Alkohol

„Alkohol se zdá být méně nebezpečnou látkou, než ve skutečnosti je, protože je obecně tolerován, jeho užívání je sice omezeno některými zákonnými úpravami, nicméně je

v našich zemích pro většinu populace legálně dostupný.“ (Kolektiv autorů SANANIM,2007, str. 139)

Alkohol (etylalkohol, etanol) patří do skupiny látek nesoucí název alkoholy. Sloučenina alkohol je získávána kvašením cukru. Je obsažen ve vínu, pivu a lihovinách. Intoxikující prvek je etanol (etylalkohol) (Kolektiv autorů SANANIM, 2007).

Vlivem alkoholu je mozková činnost narušena úměrně vzhledem k množství alkoholu v krvi. Čím vyšší je hladina alkoholu v krvi, tím více je narušena mozková činnost. Alkohol zhoršuje rozumové funkce, učení a zapamatování, odbourává stud a člověk ztrácí zábrany (Šťastný, [on-line], 2007).

Rozeznáváme několik základních stupňů intoxikace:

- **podnapilost** – nejmírnější stadium, zjistíme ji jen sledováním reakční doby
- **lehká opilost** – změna chování je nápadná, člověk je pohybově nejistý, vrávorá
- **střední stupeň opilosti** – projevuje se útlumem, blábolivou řečí, nejistou chůzí, změnami psychomotoriky
- **těžký stupeň opilosti** – charakteristická je ztráta orientace, neschopnost chůze bez cizí pomoci
- **těžká otrava alkoholem** – poslední stadium, při němž dochází k poruchám základních životních funkcí (Šťastný, [on-line], 2007)

Rizika užívání: poškození trávicího traktu (záněty střev a žaludku), poškození jater, která již nejsou schopna regenerace, hormonální změny (u mužů může docházet k impotenci), psychické komplikace (alkoholová demence, halucinace), poškození srdce (Kolektiv autorů, SANANIM, 2007)

3.3.7 Tabák

Pochází z usušených listů rostliny rodu *Nicotiana*, jehož nejznámějším druhem je *Nicotiana tabacum*, původem z Ameriky (SANANIM [on-line], 2011).

Kouření vonných listů, drog, koření se vyskytuje v lidské společnosti již tisíce let. Zejména indická kultura je kouřením proslulá. První cigarety přišly na svět okolo roku 1830 v USA. Zpočátku byly považovány za rys moderního způsobu života. Dnes již nikdo nepochybuje o negativním vlivu cigaret na lidský organismus. Jsou zde snahy vytlačit kouření ze života lidí (Šťastný, [on-line], 2007).

„Kuřáctví je “narkomanií všedního dne”, vedoucí k psychické i fyzické závislosti, ohrožující život a zdraví. Psychická závislost je duševním stavem s touhou různé intenzity užívat drogue a zažívat příjemné pocity. Kuřáctví je naučené chování, které si kuřák navodil po letech používání drogy.” (Šťastný, [on-line], 2007)

Nejkritičtější období pro rozvoj kuřáckého návyku je mezi desátým a patnáctým rokem. Může k tomu docházet ale i časněji. Populace je nejvíce ovlivněna masmédií, přáteli a lidmi z blízkého okolí (Šťastný, [on-line], 2007).

Kuřáci vdechují do plic kouř, který obsahuje různé chemické sloučeniny. Máme na mysli nikotin, dehet, benzen, oxid uhelnatý, formaldehyd a čpavek. Přibližně 60 z množství chemikálií obsažených v kouři bylo rozpoznáno jako karcinogenní látky, tedy látky napomáhající vzniku rakoviny. Nikotin je velmi silná látka a jeden z nejtoxičtějších jedů. Právě nikotinu je připisována příčina závislosti na tabáku (SANANIM [on-line], 2011).

Při nedostatku nikotinu v těle se u kuřáků objevují abstinenciální příznaky. U silných kuřáků se projevují silněji. Patří mezi ně pocity úzkosti, podrážděnost, přibývání hmotnosti, potíže s dýcháním a bolest v krku (Šťastný, [on-line], 2007).

Kouření je hlavní příčinou rakoviny průdušek a plic, podílí se také na vzniku rakoviny slinivky břišní, močového měchýře a ledvin. Má neblahý vliv na vývoj plodu a celkový klidný průběh těhotenství. Projevuje se negativně na stavu pokožky. Řada onemocnění dýchacích cest také vzniká jako následek kouření (Šťastný, [on-line], 2007).

„Kouření není pouhým návykem, je to chronické onemocnění s pandemickým výskytem. Světová zdravotnická organizace uvádí ve svých materiálech, že na následky kouření umírají každoročně 4 miliony lidí na celém světě. Naše republika tomu přispívá nejméně 25 tisíci zemřelými ročně.“ (Šťastný, [on-line], 2007)

4. Prevence

V následující kapitole se pozastavím nad otázkou drog jako globálního problému, popíši hlavní typy prevence a jakou roli v záležitosti prevence zaujímají rodina a škola.

4.1. Drogy jako globální problém

Problematika drog je záležitostí celosvětovou. Každá země, rodina, každý jednotlivec přichází s problémem drog do kontaktu. Pokud mluvíme o problematice drog jako o problému globálním, pak řešení vyžaduje mezioborovou, mezisektorovou a mezinárodní kooperaci. Drogový trh přináší řadu zdravotních a sociálních důsledků zneužívání drog, tyto důsledky jsou v porovnání s legálními drogami (tabák a alkohol) méně tragické (Kalina [on-line], 2011).

Nezákoný drogový trh má, stejně jako každý trh, stranu poptávky a nabídky, jež jsou vázány jedna na druhou. Strategie drogové politiky usilují o snižování nabídky drog a poptávky po drogách. Snižování nabídky představuje aktivity usilující o zastavení nebo omezení produkce a šíření drog. Hlavní úlohu zde plní policie a celní úřady. Pojem snižování poptávky je užíván v souvislosti s cílem zredukovat vyhledávání a konzumaci drog. Oba přístupy pracují na jiné bázi, ale mohou se efektivně doplňovat (Kalina [on-line], 2011).

„Strategie a programy snižování poptávky především usilují o snížení zájmu o užívání drog. Poptávka může být snižována prostřednictvím preventivních a edukačních programů, které mají odvracet uživatele nebo potencionální uživatele od experimentování s ilegálními drogami a/nebo od jejich následného užívání. Do okruhu snižování poptávky patří též poradenské a léčebné programy směřované k dosažení a udržení abstinence, snižování frekvence užívání nebo dávek drogy, dále programy nabízející vzdělávání nebo léčbu jako alternativu potrestání, a v neposlední řadě sociální opatření ke zmírnění faktorů přispívajících k užívání drog, jako je nezaměstnanost, bezdomovectví a záškoláctví.“ (Kalina [on-line], 2011, s. 17)

4.2. Druhy prevence

Podle Světové zdravotnické organizace dělíme prevenci následujícím způsobem:

1. **Primární prevence**- usiluje o předcházení užívání drog u populace, která s nimi nemá dosud žádné zkušenosti, nebo alespoň o odložení kontaktu s drogami do vyšších věkových skupin.
2. **Sekundární prevence**- na rozdíl od primární prevence, která se orientuje na lidi, kteří dosud nebyli v kontaktu s drogou, předmětem zájmu sekundární prevence jsou jedinci, kteří už byli užíváním drog zasaženi a usiluje o předcházení vzniku, rozvoje a přetrvávání závislosti u takových osob. Používána jako souhrnný název pro včasný zákrok, poradenství a léčbu.
3. **Terciární prevence**- orientuje se na lidi, kteří jsou uživateli drog. Záměrem je předejít trvalému zdravotnímu a společenskému poškození způsobeného užíváním drog. Zahrnujeme sem sociální nápravu, doléčování, podporu při abstinenci a prevenci zdravotních rizik u klientů, kteří neabstínují.
(Kalina [on-line], 2011, s. 17)

Stejně dělení popisuje i Karel Nešpor a kol. (Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí – Časná a krátká intervence [on/line], 2011). Nabízí ale ještě jiné chápání prevence, které se objevuje v americké literatuře:

1. **Prevence**- rozdělena na tři další podskupiny
  - Všeobecná prevence**- určena celé populaci, např. školní třídě. Nejúčinnější jsou peer programy.
  - Selektivní prevence**- orientována na ty jedince, u kterých existuje zvýšené riziko užívání drog (například děti, jejichž rodiče jsou alkoholici).
  - Indikovaná prevence**- určena těm, kteří vykazují některé varovné signály užívání návykových látek, ale není u nich ještě možné stanovit škodlivé užívání či závislost.
2. **Léčba**
3. **Udržování stavu**

4.3. Rodina a prevence

Rodina jako nejdůležitější jistota v životě člověka se samozřejmě také podílí na prevenci. Na jedné straně existují zvyky v rodině zvyšující riziko užívání drog, na straně druhé zvyky, které naopak zvyšují odolnost vůči drogám. Pojdme si některé uvést. Často diskutovaným problémem v rodinách je otázka svobody a volnosti. Rizikovým prostředím

jsou takové rodiny, kde panuje mezi členy naprostá lhostejnost a druhý extrém, kdy jsou si členové rodiny až příliš blízcí, vše spolu řeší, se vším se svěřují, neudělají bez sebe ani krok. Další problém může přijít v okamžiku, kdy dítě působí jako důvěrník rodiče. Dítě jistě potěší, když k němu má jeho rodič důvěru a svěřuje se mu se svými potížemi a pocity, ale nesmíme zapomínat, že jde stále pouze o dítě, které je emočně nestabilní a zranitelné. Rizikové je i chování rodičů, kteří kladou na své děti příliš vysoké nároky, jejich děti musí být ty nejhodnější a nejdokonalejší. Nemají tak prostor pro zlobení, chyby, vztek. Takové jednání mívá za důsledek to, že v domácím prostředí se potomek chová jako příkladný syn nebo dcera a v jiném prostředí si to vynahrazuje „divokým“ chováním. Pokud rodina představuje pro dítě bezpečný přístav, kde se jeden může na druhého spolehnout a zároveň ho učí, jak se vyrovnávat s obtížnými situacemi, jak zvládat stres a bolest, zvyšuje se u dítěte odolnost vůči drogám. Mezi další takové zvyky patří dodržování dohod, řešení problémů bez dlouhého odkládání či chválení. Pro zdravý rozvoj sebevědomí je velmi důležité pozitivní hodnocení lidí, kteří pro nás hodně znamenají a kterých si vážíme. Rodiče by proto neměli šetřit chválou ať už za dobré známky, sportovní úspěchy či práci v domácnosti. Nesmí samozřejmě chybět ani kvalitní kritika. Za zmínku také stojí role otce v rodině. Obecně totiž platí, že, je-li otec zapojen do péče o děti, pak se v rodině nevyskytují velké výchovné problémy nebo užívání drog. Přesně naopak je tomu v rodinách, kde se otec dětem nevěnuje nebo jen nedostatečně. Otec je přínosem z několika důvodů. K problémům umí přistupovat více racionálně, dokáže snáze některé situace odlehčit, pro dcery bývá vzorem, podle něhož posuzují možné partnery a pro syny průvodcem světa mužů, sportů a koníčků (Hajný, 2001).

Podle K. Nešpora a kol. (Alkohol drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat. [on-line], 2011) jsou zásady prevence následující:

- * *„získat důvěru dítěte a umět mu naslouchat,*
- * *umět s dítětem o alkoholu a drogách informovaně hovořit,*
- * *předcházet nudě,*
- * *pomáhat dítěti přijmout hodnoty, které usnadní alkohol a drogy odmítat,*
- * *vytvořit zdravá rodinná pravidla,*
- * *pomoci dítěti se ubránit nevhodné společnosti,*
- * *posílit sebevědomí dítěte,*
- * *spolupracovat s dalšími dospělými.“*

4.4. Škola a prevence

Není žádným překvapením, že rodiče kvůli svému pracovnímu nasazení nemají příliš času na své děti. Tráví s nimi pouze pár hodin denně. Značný vliv na řadu věcí tak přebírá školní prostředí (Hajný, 2001).

„Škola je prostředí, které má podobné charakteristiky od první do deváté třídy. Jako instituce se tedy nevyznačuje žádnou zvláštní pružností, kterou by reagovalo na měnící se potřeby dětí různého věku. A přitom právě schopnost různě reagovat vhodným způsobem je jednou ze základních schopností zdravé rodiny a jakékoliv instituce. Situaci zachraňují tvořiví učitelé, kteří doplňují, mění a obohacují instituci, kterou představují.“ (Hajný, 2001, str. 92)

Třídní klima, atmosféra ve škole, způsoby výuky a řešení výchovných problémů či přístup učitele mají určitý vliv na vztah dětí k drogám. Pocit neúspěšnosti, nuda, přetěžování, neporozumění, nadměrná náročnost, ale i příliš nízké nároky mohou vést k tomu, že dítě ztrácí chuť něco zkoumat, objevovat a nabývá dojmu své vlastní neúspěšnosti. V takových případech se často obrací k činnostem, které jeho přirozené potřeby naplňují (Hajný, 2001)

Učitelé by měli být na pozoru, pokud dochází k výrazným změnám chování, změně kamarádů, izolace od spolužáků, neklidu, nepozornosti či apatii. Pokud jde o problémy, které jsou v rozporu se školním řádem, učitelé obvykle informují rodiče, stává se ale, že chování připisují pouze dočasnému výpadku nebo projevům puberty. Pro předcházení rizikového chování dítěte je stěžejní vzájemná komunikace a spolupráce mezi školou a rodinou (Hajný, 2001).

Od poloviny devadesátých let se objevily stovky programů, které se snaží působit na žáky a informovat je o rizicích vyplývajících z užívání drog. Některé projekty tak činí prostřednictvím filmů a návštěv bývalých toxikomanů. Takové programy zprostředkovávají živější a realističtější kontakt se světem drog. Jiné projekty usilují o odstranění důvodů experimentování s drogou a závislosti. Rozhodnutí o volbě programu náleží řediteli, případně protidrogovému koordinátorovi školy (Hajný, 2001).

Ve Velké Británii a Spojených státech existují studie potvrzující, že účinný protidrogový program by měl splňovat jisté podmínky:

- je dlouhodobý- žák se ho účastní opakovaně po dobu trvající několik měsíců
- informuje o účincích drog, příčinách a rizicích jejich užívání, zaměřuje se na rozvoj sebevědomí, tvořivost atd.
- schopnost začlenit studenty do programu, aby se stali spoluautory aktivit
- spolupráce s rodiči, rodiče o programu ví, rozumí mu, mohou do něj zasahovat
- je propojen s běžným děním ve škole- s předměty, sportovními akcemi atd.
- pedagogové i rodiče program podporují
- program vedou odborníci (Hajný, 2001)

Škola by měla být obeznámena se zdravotnickými i jinými službami ve svém okolí. Rozhodně je na místě takové zařízení navštívit a informovat se o jeho chodu, čekací době, podmínkách přijetí klienta atd. Některé možné spojení při řešení problémů s návykovými látkami na školách uvedu v následujícím výčtu:

- Dětský či dorostový lékař
- Dětský či dorostový psychiatr
- Různá kontaktní centra- důležité je vnitřní členění (klienti, kteří mají počínající problémy, by neměli přicházet do kontaktu s klienty trpícími pokročilejšími formami závislosti)
- Linka důvěry- velkou předností je okamžitá pomoc a anonymita
- Pedagogicko- psychologické poradny- žáci, kteří nemaj z jakéhokoliv důvodu ke škole důvěru, uvítají, že vyšetření a případná následná péče se uskutečňují mimo školu. Nevýhodou jsou dlouhé čekací doby.
- Specializovaná ambulantní zařízení
- Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy
- Zařízení k ústavní léčbě- 1. Detoxikace a krátkodobá léčba, 2. Středně dlouhá léčba, 3. Dlouhodobá léčba,
- Policie- škola kontaktuje policii v případě zjištění, že někdo prodává žákům a studentům návykové látky na akcích pořádané školou (Karel Nešpor a kol., Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí – Časná a krátká intervence [on/line], 2011).

5. Způsoby trávení volného času a rizikové chování žáků středních škol

5.1 Cíl a metodika práce

Cíl výzkumu

Cílem práce je zjistit míru užívání návykových látek studenty středních škol a případnou souvislost mezi využitím volného času, situací v rodině a užíváním legálních i nelegálních drog.

Výzkum je zaměřen na:

- zjištění informací o tom, kde a v kolika letech získávají studenti první zkušenosti s návykovými látkami
- získání informací o tom, zda dívky globálně užívají méně často návykové látky než chlapci
- zjištění, jaké drogy jsou mezi mládeží nejrozšířenější
- důvody, proč návykové látky užívají
- dostupnost drog
- náplň volného času
- souvislost mezi způsoby trávení volného času, rodinným zázemím a rizikovým chováním

Jsou stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza H1 Děvčata přiznají, že užívají návykové látky méně často než chlapci.

Hypotéza H2 Mezi studenty, kteří žijí s oběma rodiči, bude méně uživatelů návykových látek než mezi těmi, kteří žijí v neúplné rodině.

Hypotéza H3 Studenti, kteří uvádějí, že mají svůj volný čas vyplněný organizovanou zájmovou činností, budou užívat návykové látky méně často než ti, kteří uvádějí, že žádnou organizovanou zájmovou činnost nemají.

Hypotéza H4 Návykové látky budou užívat méně často ti žáci, kteří uvedou, že se cítí doma spokojeně.

Hypotéza H5 Respondenti, kteří s rodiči volný čas netráví, budou užívat návykové látky více často než ti, kteří uvádějí, že s rodiči podnikají různé aktivity.

Hypotéza H6 Nejčastěji užívanou nelegální drogou bude marihuana.

Metodika

Průzkum byl prováděn formou kvantitativního výzkumu. K získání informací byl použit anonymní dotazník, který se skládal z 28 otázek. Obsahoval 11 otázek uzavřených (dotazovaný vybíral jen jednu odpověď z nabízených možností), 13 otázek polouzavřených (dotazovaný měl možnost vybírat jednu nebo více odpovědí a dále upřesňoval svým vyjádřením) a nakonec 4 otázky otevřené (dotazovaný uváděl vlastní odpověď). U 3 otázek bylo možné zaškrtnutí více odpovědí.

Výzkum na střední škole

Výzkum byl prováděn v prvních až třetích ročnících Střední školy polytechnické, Nerudova 59, České Budějovice, <http://www.sspcb.cz/>. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 200 respondentů, žáků učebních i studijních oborů. Vyplňování dotazníků se uskutečnilo v jednotlivých třídách pod vedením vyučujícího. Dotazovaní byli seznámeni s cílem výzkumu i postupem při vyplňování. Čas potřebný k vyplnění dotazníků byl stanoven na 20 minut. Šetření se uskutečnilo v dubnu roku 2014. Ze strany školy jsem se nesetkala s příliš vstřícným jednáním. Na školu jsem musela často docházet a vyplnění dotazníků neustále urgovat. Nakonec mi vyplněné dotazníky byly předány, a sice s dvoutýdenním zpožděním.

5.2 Popis sledované školy

Střední škola polytechnická v Českých Budějovicích má poměrně dlouhou historii. Již v roce 1949 existovalo učiliště Pozemní stavby. Najít jsme zde mohli především stavební obory, mezi kterými jasně vedl zedník. Postupem času přibývaly nové obory a škola se těšila velkému zájmu. Od roku 1974 se jí říkalo „Nerudovka“ podle ulice, ve které škola získala novou budovu. Pozdější přístavbou přibyla škole vlastní tělocvična, jídelna, společenské sály a domov mládeže. V roce 1994 byla vytvořena integrovaná střední škola, což znamenalo důležitý mezník v historii školy. Objevil se nový studijní obor zvaný technická zařízení budov, tedy čtyřletá průmyslovka. Technika administrativy byl další nový, především dívkami, oblíbený obor. Postupně přibýlo ještě technické lyceum a v současné době požární ochrana. Škola nabízí široký výběr učebních oborů, mezi které patří zedník, tesař, instalatér, komíník, zámečnický, malíř, montér suchých staveb nebo truhlář. Postupem času tedy vzniklo největší centrum přípravy na technické a dělnické

stavební profese v regionu. Škola je moderně vybavena, efektivně řízena a s týmem kvalifikovaných pedagogů i nepedagogických pracovníků buduje silné postavení mezi ostatními školami.

5.3 Prezentace výsledků výzkumného šetření

Výsledky dotazníkového šetření jsou uvedeny v následujících tabulkách a doplněny příslušným komentářem.

Ročník	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
1.	37	37%	48	48%	85	42,5%
2.	33	33%	30	30%	63	31,5%
3.	30	30%	22	22%	52	26%

Tab.1: Struktura souboru respondentů podle ročníků a pohlaví

V tabulce lze nalézt rozdělení žáků podle pohlaví a ročníků. Dotazník vypracovalo celkem 200 respondentů. Z toho 85 (42,5%) navštěvuje první ročník, 63 (31,5%) studuje druhý ročník a zbylých 52 (26%) je žáky třetích ročníků.

Pohlaví	Ni=200	fi=100%
Ženské	100	50%
Mušské	100	50%
Celkem	200	100%

Tab.2: Struktura souboru respondentů podle pohlaví

Z 200 respondentů odpovídalo 100 (50%) dívek a 100 (50%) chlapců.

Žiju	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
S oběma rodiči	61	61%	49	49%	110	55%
S jedním rodičem a jeho partnerem	17	17%	20	20%	37	18,5%
Jen s matkou	15	15%	24	24%	39	19,5%
Jen s otcem	7	7%	2	2%	9	4,5%
Sám	0	0%	4	4%	4	2%
Jinde-uvěď	0	0%	1	1%	1	0,5%

Tab.3: Přehled odpovědí na otázku s kým respondenti bydlí

S oběma rodiči žije 110 (55%) respondentů, s jedním rodičem a jeho partnerem žije 37 (18,5%) dotázaných, jen s matkou bydlí 39 (19,5%) studentů, s otcem žije pouhých 9

(4,5%) respondentů, sami bydlí 4 (2%) dotazovaní. Jednoho respondenta (0,5%) vychovávají pěstouni.

V rodině jsem	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
Jednáček	8	8%	10	10%	18	9%
Prostřední dítě	32	32%	12	12%	44	22%
Nejmladší dítě	36	36%	38	38%	74	37%
Nejstarší dítě	24	24%	40	40%	64	32%

Tab.4: Přehled odpovědí na otázku týkající se pozice v rodině z hlediska sourozenců

Nejmladšími dětmi v rodině je 74 (37%) respondentů. Nejstarším dítětem v rodině je 64 (32%) dotazovaných. Mladšího i staršího sourozence má 44 (22%) respondentů a nejméně 18 (9%) je jedináčků.

Rodiče vědí, jak a s kým trávím volný čas	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
Vždy	58	58%	21	21%	79	39,5%
Občas	37	37%	69	69%	106	53%
Nikdy	5	5%	10	10%	15	7,5%

Tab.5: Přehled odpovědí na otázku: Rodiče vědí, jak a s kým trávím volný čas

O aktivitách svých dětí má přehled vždy 79 (39,5%) rodičů, občas 106 (53%) a nikdy 15 (7,5%) rodičů.

Rodiče nevědí, jak a s kým trávím volný čas, protože:	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=42	fi=100%	Ni=79	fi=100%	Ni=121	fi=100%
nezajímá je to	4	9,5%	12	15,2%	16	13,2%
neříkám jim to	38	91%	67	84,8%	105	86,8%

Tab.6: Přehled odpovědí na otázku: Rodiče nevědí, jak a s kým trávím volný čas

Na tuto otázku odpovídali ti žáci, kteří v předešlé otázce zaškrtnuli možnosti „občas“ a „nikdy“. Převážná většina, tedy 105 (86,8%) rodičů neví, jak jejich děti tráví volný čas, protože jim to neříkají, 16 (13,2%) rodičů se nezajímá o volný čas svých dětí.

Svůj volný čas trávím (možné více odpovědí)	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
vrcholovým sportem	16	16%	33	33%	49	24,5%
rekreačním sportem	37	37%	43	43%	80	40%
organizovanou zájmovou činností v kolektivu	14	14%	20	20%	34	17%
zájmovou činností samostatně	13	13%	9	9%	22	11%
s přáteli (venku, v hospodě)	65	65%	78	78%	143	71,5%
u televize a pc	29	29%	52	52%	81	40,5%
přípravou do školy	32	32%	15	15%	47	23,5%

Tab.7: Přehled odpovědí na otázku: Svůj volný čas trávím

U této otázky bylo možno zvolit více odpovědí současně. Nejvíce respondentů, 143 (71,5%), tráví svůj volný čas neorganizovaným způsobem- venku či v hospodě s přáteli. Možnost „televize a počítač“ uvedlo 81 (40,5%) studentů. Rekreačním sportem vyplňuje volný čas 80 (40%) dotázaných, aktivním sportem 49 (24,5%). Ve volném čase se do školy připravuje 47 (23,5%) žáků. Nejméně respondentů se věnuje organizované zájmové činnosti v kolektivu- 34 (17%) a zájmové činnosti samostatně- 22 (11%).

Ve volném čase navštěvuji organizaci (možné více odpovědí)	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
Dům dětí a mládeže	4	4%	2	2%	6	3%
Junák	0	0%	0	0%	0	0%
Pionýr	2	2%	0	0%	2	1%
Brontosaurus	0	0%	1	1%	1	0,5%
Duha	0	0%	0	0%	0	0%
Česká tábornická unie	0	0%	0	0%	0	0%
Základní umělecká škola	3	3%	3	3%	6	3%
Žádnou takovou organizaci	91	91%	94	94%	185	92,5%

Tab.8: Přehled odpovědí na otázku: Ve volném čase navštěvuji organizaci

Z 200 respondentů navštěvuje pouze 15 (7,5%) nějakou organizaci. Možnosti „Dům dětí a mládeže“ a „Základní umělecká škola“ zvolilo shodně 6 (3%) žáků. Členy Pionýra jsou 2 (1%) respondenti a organizaci Brontosaurus navštěvuje 1 (0,5%) dotázaný.

Žádnou z výše uvedených organizací nenavštěvuji, protože:	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=91	fi=100%	Ni=94	fi=100%	Ni=185	fi=100%
ne mám zájem	77	84,6%	92	97,9%	169	91,4%
nevím, že existují	14	15,4%	2	2,1%	16	8,6%
Tab.9: Přehled odpovědí na otázku: Žádnou z výše uvedených organizací nenavštěvuji						

Na tuto otázku odpovídali všichni kromě 15 respondentů, kteří jsou členy nějaké organizace. Z tabulky jasně vyplývá, že žáci nenavštěvují žádnou organizaci proto, že nemají zájem. Odpovědělo tak 169 (84,5%) žáků. Jen 16 (8,6%) studentů neví, že takové organizace vůbec existují.

S rodiči trávím svůj volný čas (výlety, kultura,...):	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
alespoň 1x týdně	45	45%	23	23%	68	34%
alespoň 1x za 2 týdny	18	18%	13	13%	31	15,5%
1x za měsíc	12	12%	22	22%	34	17%
méně často	19	19%	29	29%	48	24%
vůbec	6	6%	13	13%	19	9,5%
Tab.10: Přehled odpovědí na otázku: S rodiči trávím svůj volný čas (výlety,kultura,...)						

Alespoň 1x za týden tráví čas s rodinou 68 (34%) dotázaných, 1x za 2 týdny 31 (15,5%) respondentů. Jednou měsíčně podniká společné aktivity s rodiči 34 (17%) studentů. Dohromady 67 (33,5%) žáků tráví čas s rodinou méně často než 1x za měsíc nebo dokonce vůbec.

Doma se cítím:	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
Spokojený	65	65%	62	62%	127	63,5%
Spíše spokojený	22	22%	27	27%	49	24,5%
Spíše nespokojený	10	10%	8	8%	18	9%
Nespokojený	3	3%	3	3%	6	3%
Tab.11: Přehled odpovědí na otázku : Doma se cítím						

Spokojeno nebo spíše spokojeno se cítí doma 127 (63,5%) respondentů. Jen 6 (3%) dotázaných je nespokojeno. Výsledky jsou povzbudivé.

V případě nějakého problému se nejčastěji obrátím na:	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
matku	63	63%	39	39%	102	51%
otce	1	1%	21	21%	22	11%
někoho jiného z rodiny- uveď	0	0%	0	0%	0	0%
kamaráda, kamarádku	36	36%	29	29%	65	32,5%
učitele, učitelku	0	0%	2	2%	2	1%
nikoho, nesvěřuji se	0	0%	9	9%	9	4,5%

Tab.12: Přehled odpovědí na otázku: V případě nějakého problému se nejčastěji obrátím na

Lehce přes polovinu, 102 (51%), dotázaných se v případě nějakého problému obrátí nejčastěji na matku. Překvapivé pro mě bylo zjištění, že také většina chlapců řeší problémy s matkou více než s otcem či kamarádem. Na kamaráda nebo kamarádku se obrátí 65 (32,5%) respondentů, 22 (11%) požádá o pomoc otce a 9 (4,5%) žáků neřeší problémy s nikým. Tuto skupiny tvoří chlapci, dívky se svěřují vždy.

Kde jsi poprvé slyšel(a) o návykových látkách (tabák, alkohol, pervitin, kokain,..)?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
z médií	39	39%	31	31%	70	35%
od rodičů	19	19%	18	18%	37	18,5%
od kamarádů	26	26%	29	29%	55	27,5%
ve škole od učitele	16	16%	22	22%	38	19%
jinde-uveď	0	0%	0	0%	0	0%

Tab.13: Přehled odpovědí na otázku: Kde jsi poprvé slyšel(a) o návykových látkách (tabák, alkohol, pervitin, kokain,..)?

Prostřednictvím médií se dozvědělo o návykových látkách 70 (35%) respondentů. Od svého kamaráda poprvé slyšelo o návykových látkách 55 (27,5%) dotázaných. V případě 38 (19%) studentů to byl učitel, kdo je prvně informoval o návykových látkách. Téměř stejný výsledek získala varianta „od rodičů“ - 37 (18,5%) respondentů.

Kde jsi se poprvé setkal(a) s návykovou látkou?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
ve škole	11	11%	32	32%	43	21,5%
u kamaráda	54	54%	53	53%	107	53,5%
na diskotéce	35	35%	15	15%	50	25%
jinde-uveď	0	0%	0	0%	0	0%

Tab.14: Přehled odpovědí na otázku: Kde jsi se poprvé setkal(a) s návykovou látkou?

Přes polovinu, 107 (53,5%), dotazovaných středoškoláků se poprvé setkala s návykovou látkou u kamaráda. Druhá nejčastější odpověď je, dle předpokladů, na diskotéce- 50 (25%) respondentů. Trochu alarmující jsou čísla u odpovědi „ve škole“- 43 (21,5%) studentů.

V kolika letech jsi poprvé zkusil(a) cigaretu?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
v 10-13 letech	24	24%	46	46%	70	35%
ve 13-16 letech	42	42%	26	26%	68	34%
ve více než 16 letech	7	7%	8	8%	15	7,5%
dosud jsem nekouřil(a)	27	27%	20	20%	47	23,5%

Tab.15: Přehled odpovědí na otázku: V kolika letech jsi poprvé zkusil(a) cigaretu?

Z celkového počtu dotazovaných již okusilo cigaretu 153 (76,5%). Do 16 let zkusilo poprvé cigaretu 138 (69%) respondentů. Nejčastěji žáci poprvé kouřili mezi 10. a 13. rokem- 70 (35%). Povzbudivé je, že dosud nekouřilo 47 (23,5%) dotazovaných.

Jak často kouříš?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy)	21	21%	24	24%	45	22,5%
jsem pravidelný kuřák:	18	18%	36	36%	54	27%
5 cigaret denně	3	3%	5	5%	8	4%
10 cigaret denně	15	15%	18	18%	33	16,5%
15 cigaret denně	0	0%	6	6%	6	3%
20 cigaret denně	0	0%	7	7%	7	3,5%
nekouřím	61	61%	40	40%	101	50,5%

Tab.16: Přehled odpovědí na otázku: Jak často kouříš?

Pozitivní zjištění je, že polovina, 101 (50,5%), respondentů nekouří. Příležitostnými kuřáky je 45 (22,5%) studentů. Za pravidelné kuřáky se označilo 54 (27%) dotazovaných. Největší počet pravidelných kuřáků, 33 (16,5%), vykouří 10 cigaret denně.

V kolika letech jsi poprvé pil(a) alkohol?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
v 10-13 letech	20	20%	32	32%	52	26%
ve 13-16 letech	54	54%	50	50%	104	52%
ve více než 16 letech	11	11%	14	14%	25	12,5%
dosud jsem nepil(a)	15	15%	4	4%	19	9,5%

Tab.17: Přehled odpovědí na otázku: V kolika letech jsi poprvé pil(a) alkohol?

Téměř všichni respondenti už mají zkušenost s alkoholem. Nejrizikovější věk pro experimentování s alkoholem je mezi 13. a 16. rokem, v tomto věku poprvé pilo alkohol něco přes polovinu, 104 (52%), dotazovaných. Dosud neochutnalo alkohol 19 (9,5%) žáků.

Jak často piješ alkohol?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy)	73	73%	83	83%	156	78%
pravidelně:	8	8%	10	10%	18	9%
pivo 1x týdně	1	1%	5	5%	6	3%
bílé víno 1x týdně	7	7%	0	0%	7	3,5%
rum 1x týdně	0	0%	4	4%	4	2%
vodka 1x týdně	0	0%	1	1%	1	0,5%
nepiju alkohol	19	19%	7	7%	26	13%

Tab.18: Přehled odpovědí na otázku: Jak často piješ alkohol?

Většina, 156 (78%), konzumuje alkohol příležitostně. Pravidelně pije alkohol 9% dotazovaných, tzn. 18 žáků. U děvčat vede bílé víno, u chlapců pivo a rum. Alkohol vůbec nepije 26 (13%) dotazovaných. Dle výsledků lze vidět, že alkohol je u osloveného vzorku žáků velmi rozšířený.

Stalo se ti, že ti někdo nabídl drogu (kromě cigaret a alkoholu)?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
ano	38	38%	77	77%	115	57,5%
ne	62	62%	23	23%	85	42,5%

Tab.19: Přehled odpovědí na otázku: Stalo se ti, že ti někdo nabídl drogu (kromě cigaret a alkoholu)?

Více jak polovině, 115 (57,5%), studentů byla droga nabídnuta. Naopak 85 (42,5%) respondentů nemá zkušenosti s tím, že by jim někdo nabízel drogu. Je třeba žáky informovat o negativních důsledcích užívání drog, aby případné nabídky odmítali a s drogami vůbec nezačínali.

Kdo ti drogu (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídl?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=38	fi=100%	Ni=77	fi=100%	Ni=115	fi=100%
kamarád	29	76,3%	51	66,2%	80	69,6%
neznámý člověk	9	23,7%	26	33,8%	35	30,4%
jiná osoba-ved'	0	0%	0	0%	0	0%

Tab.20: Přehled odpovědí na otázku: Kdo ti drogu (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídl?

Na tuto otázku odpovídali ti respondenti, kterým byla droga nabídnuta, tj. 115 dotázaných. Podle tabulky je jasné, že respondentům nejčastěji nabídl drogu jejich kamarád. Bylo tomu tak v 80 (69,6%) případech. U zbytku dotazovaných, 35 (30,4%), se jednalo o neznámého člověka.

Jaká droga (kromě cigaret a alkoholu) ti byla prvně nabídnuta?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=38	fi=100%	Ni=77	fi=100%	Ni=115	fi=100%
marihuana	37	97,4%	67	87%	104	90,4%
hašiš	0	0%	2	2,6%	2	1,7%
extáze	0	0%	8	10,4%	8	7,0%
LSD	1	2,6%	0	0%	1	0,9%

Tab.21: Přehled odpovědí na otázku: Jaká droga (kromě cigaret a alkoholu) ti byla prvně nabídnuta?

Na tuto otázku odpovídali ti respondenti, kterým byla droga nabídnuta, tj. 115 dotázaných. Téměř všem, 104 (90,4%), respondentům byla, dle očekávání, prvně nabídnuta marihuana,

u 8 (7%) žáků se jednalo o tzv. taneční drogu, tedy extázi, 2 (1,7%) studentům byl nabídnut hašiš a 1 (0,9%) respondentovi LSD.

Kolik ti bylo let, když ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=38	fi=100%	Ni=77	fi=100%	Ni=115	fi=100%
13	5	13,2%	15	19,5%	20	17,4%
15	25	65,8%	45	58,4%	70	60,8%
16	8	21%	16	20,8%	24	20,9%
18	0	0%	1	1,3%	1	0,9%

Tab.22: Přehled odpovědí na otázku: Kolik ti bylo let, když ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?

Na tuto otázku odpovídali ti respondenti, kterým byla droga nabídnuta, tj. 115 dotázaných. Nejčastěji byla droga nabídnuta respondentům v 15 letech. Je tomu tak u 70 (60,8%) žáků. Tento věk označili nejvíce chlapci i dívky. Nejnižším věkem, který respondenti uváděli, bylo 13 let- 20 (17,4%). Jednomu (0,9%) chlapci byla droga nabídnuta v 18 letech.

Kde ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=38	fi=100%	Ni=77	fi=100%	Ni=115	fi=100%
škola	0	0%	7	9,1%	7	6,1%
diskotéka	12	31,6%	19	24,7%	31	27,0%
ulice	22	57,9%	46	59,7%	68	59,1%
u kamaráda	4	10,5%	5	6,5%	9	7,8%

Tab.23: Přehled odpovědí na otázku: Kde ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?

Na tuto otázku odpovídali ti respondenti, kterým byla droga nabídnuta, tj. 115 otázaných. Nejčastějším místem, kde se dotazovaní prvně setkali s drogou, je ulice- 68 (34%). Druhá nejčastější odpověď je diskotéka- 31 (15,5%), 9 (6,5%) žáků uvedlo kamaráda a 7 (6,1%) žákům byla droga prvně nabídnuta přímo ve škole. Neorganizovaná činnost venku s kamarády představuje pro mládež nejrizikovější způsob, jak nakládat s volným časem.

Drogu (kromě cigaret a alkoholu) jsem poprvé zkusil(a) v:	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=14	fi=100%	Ni=51	fi=100%	Ni=65	fi=100%
12 letech	0	0%	1	1,9%	1	1,5%
13 letech	0	0%	2	3,8%	2	3%
14 letech	2	14,2%	16	31,4%	18	27,7%
15 letech	6	42,9%	25	49,2%	31	47,8%
16 letech	6	42,9%	6	11,8%	12	18,5%
18 letech	0	0%	1	1,9%	1	1,5%

Tab.24: Přehled odpovědí na otázku: Drogu (kromě cigaret a alkoholu) jsem poprvé zkusil(a) v.....letech

Na tuto otázku odpovídali ti, kteří drogu již zkusili, v našem případě se jedná o 65 žáků z celkového souboru. Naprostá většina, 61 (94%), dotázaných prvně zkusila drogu od 14. do 16. roku. U nejvíce respondentů, 31 (47,8%), to bylo v 15 letech Jeden chlapec (1,5%) získal první zkušenost s drogou ve 12 letech a 2 chlapci (3%) drogu vyzkoušeli o rok později, ve 13 letech.

Kterou z následujících drog jsi zkusil(a) jako první?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=14	fi=100%	Ni=51	fi=100%	Ni=65	fi=100%
marihuanu	14	100%	46	90,2%	60	92,4%
hašiš	0	0%	1	1,9%	1	1,5%
heroin a jiné opiáty	0	0%	1	1,9%	1	1,5%
kokain	0	0%	0	0%	0	0%
pervitin	0	0%	0	0%	0	0%
extázi	0	0%	3	6,0%	3	4,6%
LSD a jiné halucinogeny	0	0%	0	0%	0	0%
jinou látku- uveď	0	0%	0	0%	0	0%

Tab.25: Přehled odpovědí na otázku: Kterou z následujících drog jsi zkusil(a) jako první?

Na tuto otázku odpovídali ti, kteří drogu již zkusili, v našem případě se jedná o 65 žáků z celkového souboru. Výsledek je jednoznačný a dle předpokladů. Téměř všichni respondenti, 60 (92,4%), vyzkoušeli jako první drogu marihuanu. Dalšími prvně vyzkoušenými drogami byly extáze, hašiš či heroin a jiné opiáty.

Kterou z následujících drog už jsi vyzkoušel(a)? (možné více odpovědí)	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=14	fi=100%	Ni=51	fi=100%	Ni=65	fi=100%
marihuanu	14	100%	49	96,1%	63	97%
hašiš	2	14,3%	24	47,1%	26	40%
heroin a jiné opiáty	0	0%	1	2%	1	1,5%
kokain	0	0%	8	15,7%	8	12,3%
pervitin	0	0%	10	19,6%	10	15,4%
extázi	2	14,3%	15	29,4%	17	26,2%
LSD a jiné halucinogeny	3	21,4%	15	29,4%	18	27,7%
jinou látku- uveď	0	0%	0	0%	0	0%

Tab.26: Přehled odpovědí na otázku: Kterou z následujících drog už jsi vyzkoušel(a)?

Na tuto otázku odpovídali ti, kteří drogu již zkusili, v našem případě se jedná o 65 žáků z celkového souboru. U otázky bylo možné zaškrtnout více možností. Dívky mají zkušenosti převážně jen s marihuanou, chlapci i s tvrdými drogami. Téměř všichni respondenti, kteří mají zkušenost s drogami, již vyzkoušeli marihuanu- 63 (97%). Jedná se zřejmě o nejdostupnější a nejrozšířenější drogu. Druhou nejčastěji zvolenou odpověď, hašiš, zvolilo 26 (40%) dotázaných. Pervitin užilo 10 (15,4%) chlapců a s kokainem má zkušenost 8 (12,3%) respondentů mužského pohlaví.

V současné době užívám drogu (kromě cigaret a alkoholu):	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=14	fi=100%	Ni=51	fi=100%	Ni=65	fi=100%
příležitostně:	4	28,6%:	20	39,2%:	24	36,9%:
marihuana	4	28,6%	13	25,5%	17	26,4%
hašiš	0	0%	2	3,9%	2	3%
extáze	0	0%	4	7,8%	4	6,0%
pervitin	0	0%	1	2%	1	1,5%
pravidelně:	0	0%	10	19,6%:	10	15,4%:
marihuana každý den	0	0%	10	19,6%	10	15,4%
ne užívám	10	71,4%	21	41,2%	31	47,7%

Tab.27: Přehled odpovědí na otázku: V současné době užívám drogu (kromě cigaret a alkoholu):

Na tuto otázku odpovídali ti, kteří drogu již zkusili, v našem případě se jedná o 65 žáků z celkového souboru. Příležitostnými uživateli drog je 24 (36,9%) respondentů, z toho

nejčastěji konzumují marihuanu- 17 (26,4%). Pravidelně (každý den) užívá marihuanu 10 (15,4%) respondentů. Většina, 31 (47,7%), dotázaných v současné době drogu neužívá.

Drogu (kromě cigar. a alkoh.) užívám, protože:	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=4	fi=100%	Ni=30	fi=100%	Ni=34	fi=100%
mí kamarádi ji užívají také	1	25%	1	3,3%	2	5,9%
řeším tak své problémy	1	25%	9	30%	10	29,4%
hledám zpestření	2	50%	20	66,7%	22	64,7%
z jiného důvodu- uveď	0	0%	0	0%	0	0%

Tab.28: Přehled odpovědí na otázku: Drogu užívám, protože..

Na tuto otázku odpovídali ti, kteří v současné době drogu užívají, tj. 34 respondentů. Nejčastěji dotazovaní užívají drogu, protože hledají zpestření- 22 (64,7%), jiní (především chlapci) touto cestou řeší své problémy- 10 (29,4%). Pouze 2 (5,9%) žáci užívají drogu z toho důvodu, že kamarádi ji užívají také.

Znáš někoho, kdo by ti drogu sehnal, pokud bys chtěl(a)?	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Ni=100	fi=100%	Ni=100	fi=100%	Ni=200	fi=100%
ano	64	64%	83	83%	147	73,5%
ne	36	36%	17	17%	53	26,5%

Tab.29: Přehled odpovědí na otázku: Znáš někoho, kdo by ti sehnal drogu, pokud bys chtěl(a)?

Většina, 147 (73,5%), dotázaných zná někoho, kdo by mu v případě zájmu sehnal drogu. Jen 53 (26,5%) dotázaných nikoho takového nezná. Výsledky svědčí o tom, že drogy jsou mezi mladými lidmi opravdu lehce k dostání.

5.4 Zpracování hypotéz

Hypotéza H1 Děvčata přiznají, že užívají návykové látky méně často než chlapci.

Ke zpracování hypotézy jsem použila údaje z výše zmíněných tabulek č. 16,18,27. Dílčí výsledky jsou uvedeny v následujících tabulkách. Závěrečné výsledky jsou prezentovány ve shrnující tabulce.

kouření cigaret	Dívky	
	Ni=100	fi=100%
příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy)	21	21%
jsem pravidelný kuřák	18	18%
nekouřím	61	61%

Tab.30: Četnost užívání cigaret u dívek

Více než polovina, 61 (61%), dívek je nekuřáček. Pravidelně kouří 18 (18%) děvčat.

pítí alkoholu	Dívky	
	Ni=100	fi=100%
příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy)	73	73%
pravidelně	8	8%
nepiju alkohol	19	19%

Tab.31: Četnost konzumace alkoholu u dívek

Alkohol nepije 19 (19%) dívek. Pravidelnými konzumentkami alkoholu je 8 (8%) respondentek. Zbytek děvčat, 73 (73%), uvedl, že alkohol konzumuje příležitostně.

užívání drog v současné době (kromě alkoh. a cigar.)	Dívky	
	Ni=14	fi=100%
příležitostně	4	28,6%
pravidelně	0	0%
ne užívám	10	71,4%

Tab.32: Četnost užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) u dívek

Pracovala jsem se 14 dívkami, které uvedly, že mají s drogami (kromě alkoholu a cigaret) zkušenosti. V současné době užívají příležitostně jen 4 (28,6%) dívky drogu. Mezi děvčaty nejsou pravidelné uživatelky drog.

kouření cigaret	Chlapci	
	Ni=100	fi=100%
příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy)	24	24%
jsem pravidelný kuřák	36	36%
nekouřím	40	40%

Tab.33: Četnost užívání cigaret u chlapců

Mezi chlapci je 40 (40%) nekuřáků. Pravidelně kouří 36 (36%) chlapců.

pití alkoholu	Chlapci	
	Ni=100	fi=100%
příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy)	83	83%
pravidelně	10	10%
nepiju alkohol	7	7%
Tab.34: Četnost konzumace alkoholu u chlapců		

Pouze 7 (7%) chlapců je abstinenty. Pravidelnými konzumenty alkoholu je 10 (10%) chlapců. Zbytek chlapců, 83 (83%), uvedl, že alkohol pije příležitostně

užívání drog v současné době (kromě alkoh. a cigar.)	Chlapci	
	Ni=51	fi=100%
příležitostně	20	39,2%
pravidelně	10	19,6%
ne užívám	21	41,2%
Tab. 35: Četnost užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) u chlapců		

Pracovala jsem s 51 chlapci, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě alkoholu a cigaret). V současné době je 30 (58,8%) chlapců uživateli drog, z toho 20 (39,2%) chlapců užívá drogu příležitostně a 10 (19,6%) pravidelně.

Souhrn:

Při zpracování výsledků jsem se zajímala o pravidelnost užívání návykových látek a o současný stav (tzn. zda v současné době děvčata a chlapci užívají nějakou drogu). V pojmu nelegální drogy zahrnuji- marihuanu, hašiš, heroin a jiné opiáty, kokain, pervitin, extázi, LSD a jiné halucinogeny.

	Dívky		Chlapci	
	počet	procenta	počet	procenta
Cigarety	18	18%	36	36%
Alkohol	8	8%	10	10%
Nelegální drogy	0	0%	10	19,6%
Tab.36: Souhrnná tabulka porovnávací užívání návykových látek u dívek a chlapců				

Z výsledků je zřejmé, že mezi chlapci se vyskytuje více kuřáků, konzumentů alkoholu a uživatelů nelegálních drog.

Hypotéza H2 Mezi studenty, kteří žijí s oběma rodiči, bude méně uživatelů návykových látek než mezi těmi, kteří žijí v neúplné rodině.

Ke zpracování hypotézy jsem použila údaje z výše zmíněných tabulek č. 3,16,18,27. Dílčí výsledky jsou uvedeny v následujících tabulkách. Závěrečné výsledky jsou prezentovány ve shrnující tabulce.

Kouření cigaret	Žiju s oběma rodiči N=110		S jedním rodičem a jeho partnerem N=37		Jen s matkou N=39		Jen s otcem N=9	
Příležitostně	10	9,1%	8	21,6%	19	48,7%	6	66,7%
Pravidelně	30	27,3%	17	45,9%	4	10,3%	1	11,1%
Nekouřím	70	63,6%	12	32,5%	16	41%	2	22,2%

Tab.37: Vztah mezi četností kouření cigaret a tím, s kým respondenti bydlí

Cigarety nekouří 70 (63,6%) respondentů žijících s oběma rodiči, 16 (41%) dotázaných, kteří žijí jen s matkou, 12 (32,5%) respondentů žijících s jedním rodičem a jeho partnerem a 2 (22,2%) studenti, kteří žijí jen s otcem.

Pití alkoholu	Žiju s oběma rodiči N=110		S jedním rodičem a jeho partnerem N=37		Jen s matkou N=39		Jen s otcem N=9	
Příležitostně	87	79,1%	30	81,1%	32	82,1%	4	44,5%
Pravidelně	9	8,2%	3	8,1%	3	7,7%	2	22,2%
Nepiju alkohol	14	12,7%	4	10,8%	4	10,2%	3	33,3%

Tab.38: Vztah mezi četností pití alkoholu a tím, s kým respondenti bydlí

Pravidelně pije alkohol 9 (8,2%) respondentů žijících s oběma rodiči, 3 (8,1%) respondenti žijící s jedním rodičem a jeho partnerem, 3 (7,7%) dotázaní, kteří žijí jen s matkou a 2 (22,2%) studenti žijící jen s otcem.

Užívání drog v současné době (kromě alkoh. a cigar.)	Žiju s oběma rodiči N=24		S jedním rodičem a jeho partnerem N=18		Jen s matkou N=10		Jen s otcem N=13	
Příležitostně	7	29,2%	9	50%	3	30%	5	38,5%
Pravidelně	3	12,5%	4	22,2%	0	0%	3	23%
Neužívám	14	58,3%	5	27,8%	7	70%	5	38,5%

Tab.39: Vztah mezi četností užívání drog v současnosti a tím, s kým respondenti bydlí

Pracovala jsem s těmi respondenty, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě alkoholu a cigaret), tj. 65 studentů. Nejvíce pravidelných uživatelů drog 4 (22,2%) je mezi respondenty, kteří žijí s jedním rodičem a jeho partnerem. Mezi respondenty žijícími s oběma rodiči, je nejvíce těch, kteří drogy v současné době neužívají- 14 (58,3%).

Souhrn:

Při zpracování výsledků jsem se zajímala o pravidelnost užívání návykových látek a o současný stav (tzn. zda v současné době respondenti užívají nějakou drogu). V pojmu nelegální drogy zahrnuji- marihuanu, hašiš, heroin a jiné opiáty, kokain, pervitin, extázi, LSD a jiné halucinogeny.

	S oběma rodiči		Neúplná rodina	
	počet	procenta	počet	procenta
Cigarety	30	27,3%	22	67,3%
Alkohol	9	8,2%	8	38%
Nelegální drogy	3	12,5%	7	45,2%

Tab.40: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek u respondentů žijících s oběma rodiči a u těch, kteří žijí v neúplné rodině

Mezi respondenty, kteří žijí v neúplné rodině (tzn. s jedním rodičem a jeho partnerem, jen s matkou, jen s otcem) se vyskytuje více uživatelů legálních i nelegálních drog než mezi těmi, kteří žijí s oběma rodiči.

Hypotéza H3 Studenti, kteří uvádějí, že mají svůj volný čas vyplněný organizovanou zájmovou činností, budou užívat návykové látky méně často než ti, kteří uvádějí, že žádnou organizovanou zájmovou činnost nemají.

Ke zpracování hypotézy jsem použila údaje z výše zmíněných tabulek č. 7,16,18,27. Dílčí výsledky jsou uvedeny v následujících tabulkách. Závěrečné výsledky jsou prezentovány ve shrnující tabulce.

Kouření cigaret	Vrcholový Sport N=49	Rekreační Sport N=80	Org. zájmová činnost v kolekt. N=34	Zájm. Činnost Samost. N=22	S přáteli N=143	TV a Pc N=81	Přípr. do školy N=47
Příležitostně	1	5	2	3	15	13	6
%	2%	6,3%	5,9%	13,6%	10,5%	16%	12,8%
Pravidelně	0	7	2	1	23	17	4
%	0%	8,8%	5,9%	4,5%	16,1%	20,1%	8,5%
Nekouřím	22	6	15	15	14	19	10
%	44,9%	7,5%	44,1%	68,2%	9,8%	23,5%	21,3%

Tab.41: Vztah mezi četností kouření cigaret a způsoby trávení volného času

U otázky zjišťující způsoby trávení volného času bylo možné zvolit více odpovědí. Nejvíce nekuřáků, 22 (44,9%), nalezneme mezi respondenty, kteří se věnují vrcholovému sportu. Nejvíce pravidelných kuřáků, 23 (16,1%), se vyskytuje mezi dotázanými, kteří tráví svůj volný čas neorganizovaným způsobem s přáteli. Mezi studenty, kteří tráví svůj volný čas organizovaně (organizovaná zájmová činnost v kolektivu a samostatná zájmová činnost), jsou pouze 3 (10,4%) pravidelní kuřáci.

Pití alkoholu	Vrcholový Sport N=49	Rekreační Sport N=80	Org. zájmová činnost v kolekt. N=34	Zájm. Činnost Samost. N=22	S přáteli N=143	TV a Pc N=81	Přípr. do školy N=47
Příležitostně	7	23	10	5	61	40	10
%	14,3%	28,8%	29,4%	22,7%	42,7%	49,4%	21,3%
Pravidelně	0	4	2	1	6	3	2
%	0%	5%	5,9%	4,5%	4,2%	3,7%	4,3%
Nepiju	4	2	8	5	3	2	2
%	8,2%	2,5%	23,5%	22,7%	2,1%	2,5%	4,3%

Tab.42: Vztah mezi četností pití alkoholu a způsoby trávení volného času

U otázky zjišťující způsoby trávení volného času bylo možné zvolit více odpovědí. Nejvíce pravidelných konzumentů alkoholu, 6 (4,2%), je opět mezi studenty, kteří tráví svůj volný čas s přáteli. Mezi vrcholovými sportovci nenajdeme žádného pravidelného konzumenta alkoholu. Mezi respondenty, kteří se ve volném čase věnují organizované zájmové činnosti v kolektivu i samostatně, jsou 3 (10,4%) pravidelných konzumentů alkoholu.

Užívání drog v současné době (kromě alkoh., cigar.)	Vrcholový Sport N=10	Rekreační Sport N=45	Org. zájmová činnost v kolektivu N=20	Zájm. Činnost Samost. N=11	S přáteli N=65	TV a Pc (%) N=65	Přípr. do školy (%) N=14
Příležitostně	0	5	2	2	7	6	2
%	0%	11,1%	10%	18,2%	10,8%	9,2%	14,3%
Pravidelně	0	2	0	0	5	3	0
%	0%	4,4%	0%	0%	7,7%	4,6%	0%
Neužívám	8	35	16	9	42	45	11
%	80%	77,8%	80%	81,8%	64,6%	69,2%	78,6%

Tab.43: Vztah mezi současným užíváním drog (kromě cigaret a alkoholu) a způsoby trávení volného času

U otázky zjišťující způsoby trávení volného času bylo možné zvolit více odpovědí. Pracovala jsem s těmi respondenty, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě

alkoholu a cigaret), tj. 65 studentů. Mezi respondenty, kteří se ve volném čase věnují vrcholovému sportu, se neobjevuje žádný uživatel drog. Nejvíce pravidelných uživatelů drog se vyskytuje mezi dotázanými, kteří tráví svůj volný čas neorganizovaně s přáteli- 5 (7,7%) nebo u televize a počítače- 3 (4,6%).

Souhrn:

Při zpracování výsledků jsem se zajímala o pravidelnost užívání návykových látek a o současný stav (tzn. zda v současné době respondenti užívají nějakou drogu). V pojmu nelegální drogy zahrnuji- marihuanu, hašiš, heroin a jiné opiáty, kokain, pervitin, extázi, LSD a jiné halucinogeny.

	Organizovaná zájm.činnost (v kolektivu i samostatně)		Neorganizovaná činnost (vrcholový, rekreační sport, s přáteli, Tv a Pc, příprava do školy)	
Cigarety	3	10,4%	51	53,5%
Alkohol	3	10,4%	15	17,2%
Nelegální drogy	0	0%	10	16,7%

Tab.44: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek mezi respondenty, kteří vyplňují volný čas organizovanou zájmovou činností a neorganizovanou činností

Z tabulky lze vyčíst, že respondenti, kteří mají volný čas vyplněný organizovanou zájmovou činností, užívají návykové látky méně často než ti, kteří se organizované zájmové činnosti nevěnují.

Hypotéza H4 Návykové látky budou užívat méně často ti žáci, kteří uvedou, že se cítí doma spokojeně.

Ke zpracování hypotézy jsem použila údaje z výše zmíněných tabulek č. 11,16,18,27. Dílčí výsledky jsou uvedeny v následujících tabulkách. Závěrečné výsledky jsou prezentovány ve shrnující tabulce.

Kouření cigaret	Spokojený N=127		Spíše spokojený N=49		Spíše nespokojený N=18		Nespokojený N=6	
Příležitostně	24	18,9%	17	34,7%	2	11,1%	2	33,3%
Pravidelně	20	15,7%	18	36,7%	14	77,8%	2	33,3%
Nekouřím	83	65,4%	14	28,6%	2	11,1%	2	33,3%

Tab.45: Vztah mezi četností kouření cigaret a tím, jak se respondenti doma cítí

Pravidelnými kuřáky je 20 (15,7%) respondentů, kteří se cítí doma spokojení, 18 (36,7%) dotázaných, kteří se cítí spíše spokojení, 14 (77,8%) studentů uvádějících, že se cítí spíše nespokojení a 2 (33,3%) respondenti, kteří se cítí nespokojení.

Pití alkoholu	Spokojený N=127		Spíše spokojený N=49		Spíše nespokojený N=18		Nespokojený N=6	
Příležitostně	104	81,9%	35	71,4%	15	83,3%	2	33,3%
Pravidelně	5	3,9%	8	16,3%	2	11,1%	3	50%
Nepiju	18	14,2%	6	12,2%	1	5,6%	1	16,7%

Tab.46: Vztah mezi četností konzumace alkoholu a tím, jak se respondenti doma cítí

Pravidelnými konzumenty alkoholu je 5 (3,9%) respondentů uvádějících, že se cítí doma spokojení, 8 (16,3%) dotázaní, kteří se cítí spíše spokojení, 2 (11,1%) studenti, kteří se cítí spíše nespokojení a 3 (50%) respondenti, kteří jsou nespokojení.

Užívání drog v současné době (kromě alkoh. a cigar.)	Spokojený N=15		Spíše spokojený N=13		Spíše nespokojený N=25		Nespokojený N=12	
Příležitostně	2	13,3%	5	38,5%	10	40%	7	58,3%
Pravidelně	1	6,7%	3	23%	5	20%	1	8,3%
Neužívám	12	80%	5	38,5%	10	40%	4	33,3%

Tab.47: Vztah mezi četností užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) v současnosti a tím, jak se respondenti cítí doma

Pracovala jsem s těmi respondenty, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě alkoholu a cigaret), tj. 65 studentů. Mezi respondenty, kteří se cítí doma spokojení, je 1 (6,7%) pravidelný uživatel nelegálních drog. Mezi dotázanými, kteří uvedli, že jsou spíše spokojení, se vyskytují 3 (23%) pravidelní uživatelé. Ve skupině respondentů uvádějících, že se cítí spíše nespokojeni, nalzáme 5 (20%) pravidelných uživatelů a ve skupině nespokojených respondentů je 1 (8,3%) pravidelný uživatel.

Souhrn:

Při zpracování výsledků jsem se zajímala o pravidelnost užívání návykových látek a o současný stav (tzn. zda v současné době respondenti užívají nějakou drogu). V pojmu nelegální drogy zahrnuji- marihuanu, hašiš, heroin a jiné opiáty, kokain, pervitin, extázi, LSD a jiné halucinogeny.

	Spíše spokojený a spokojený		Spíše nespokojený a nespokojený	
Cigarety	38	52,4%	16	111,1%
Alkohol	13	20,2%	5	61,1%
Nelegální drogy	4	29,7%	6	28,3%

Tab.48: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek mezi respondenty, kteří se cítí doma spíše spokojení + spokojený a spíše nespokojení + nespokojený

Mezi respondenty, kteří uvádějí, že se cítí doma spíše spokojený a spokojený je více kuřáků a konzumentů alkoholu než u těch, kteří se cítí spíše nespokojený a nespokojený. Naopak více uživatelů nelegálních drog se vyskytuje u spíše nespokojených a nespokojených dotázaných.

Hypotéza H5 Respondenti, kteří s rodiči volný čas netráví, budou užívat návykové látky více často než ti, kteří uvádějí, že s rodiči podnikají různé aktivity.

Ke zpracování hypotézy jsem použila údaje z výše zmíněných tabulek č. 10,16,18,27. Dílčí výsledky jsou uvedeny v následujících tabulkách. Závěrečné výsledky jsou prezentovány ve shrnující tabulce.

Kouření cigaret	Volný čas s rodiči alespoň 1x týdně N=68		Alespoň 1x za 2 týdny N=31		1x za měsíc N=34		Méně často N=48		Vůbec N=19	
Příležitostně	18	26,5%	12	38,7%	5	14,7%	6	12,5%	4	21,1%
Pravidelně	10	14,7%	6	19,4%	13	38,2%	10	20,8%	15	78,9%
Nekouřím	40	58,8%	13	41,9%	16	47,1%	32	66,7%	0	0%

Tab.49: Vztah mezi četností kouření cigaret a časem tráveným s rodiči

Všichni respondenti, kteří uvedli, že s rodiči netráví čas vůbec, jsou kuřáci, a to převážně pravidelně- 15 (78,9%). Nejvíce nekuřáků, 40 (58,8%), je mezi těmi dotázanými, kteří tráví čas s rodiči alespoň 1x týdně.

Pití alkoholu	Volný čas s rodiči alespoň 1x týdně N=68		Alespoň 1x za 2 týdny N=31		1x za měsíc N=34		Méně často N=48		Vůbec N=19	
Příležitostně	56	82,4%	26	83,9%	30	88,2%	33	68,8%	11	57,9%
Pravidelně	3	4,4%	1	3,2%	4	11,8%	7	14,6%	3	15,8%
Nepiju	9	13,2%	4	12,9%	0	0%	8	16,6%	5	26,3%

Tab.50: Vztah mezi četností pití alkoholu a časem tráveným s rodiči

Ve všech skupinách převažují příležitostní konzumenti alkoholu. Nejvíce těch, kteří alkohol pijí pravidelně, je mezi respondenty, kteří uvádí, že s rodiči tráví čas méně často než 1x za měsíc- 7 (14,6%). Nejvíce abstinentů, 9 (13,2%), se vyskytuje u skupiny respondentů, jež tráví s rodiči čas alespoň 1x týdně.

Užívání drog v současné době (kromě alkoh.,cig.)	Volný čas s rodiči alespoň 1x týdně N=9		Alespoň 1x za 2 týdny N=11		1x za měsíc N=11		Méně často N=16		Vůbec N=18	
Příležitostně	2	22,2%	4	36,4%	6	54,5%	4	25%	8	44,4%
Pravidelně	1	11,1%	1	9,1%	3	27,3%	2	12,5%	3	16,7%
Neužívám	6	66,7%	6	54,5%	2	18,2%	10	62,5%	7	38,9%

Tab.51: Vztah mezi četností užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) v současnosti a časem tráveným s rodiči

Pracovala jsem s těmi respondenty, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě alkoholu a cigaret), tj. 65 studentů. Nejvíce a zároveň shodný počet (3) pravidelných uživatelů drog je ve skupinách respondentů, kteří tráví čas s rodiči 1x za měsíc (27,3%) a nebo vůbec (16,7%). Mezi dotázanými, kteří tráví čas s rodiči méně často než 1x měsíčně, je nejvyšší počet neuzivatelů drog- 10 (62,5%).

Souhrn:

Při zpracování výsledků jsem se zajímala o pravidelnost užívání návykových látek a o současný stav (tzn. zda v současné době respondenti užívají nějakou drogu). V pojmu nelegální drogy zahrnuji- marihuanu, hašiš, heroin a jiné opiáty, kokain, pervitin, extázi, LSD a jiné halucinogeny.

	S rodiči tráví volný čas (alespoň 1x týdně, 1x za 2 týdny, 1x za měsíc, méně než 1x za měsíc)		S rodiči netráví volný čas vůbec	
Cigarety	39	93,1%	15	78,9%
Alkohol	15	34%	3	15,8%
Nelegální drogy	7	60%	3	16,7%

Tab.52: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek mezi respondenty, kteří tráví čas s rodiči a těmi, kteří s rodiči čas netráví

Mezi dotázanými, kteří s rodiči čas netráví, se vyskytuje méně kuřáků, konzumentů alkoholu i uživatelů nelegálních drog.

Hypotéza H6 Nejčastěji užívanou nelegální drogou bude marihuana.

Ke zpracování hypotézy jsem použila údaje z výše zmíněných tabulek č. 25,26,27. Dílčí výsledky jsou uvedeny v následujících tabulkách. Závěrečné výsledky jsou prezentovány ve shrnující tabulce.

První droga	Počet	Procenta
Marihuana	50	77%
Hašiš	2	3%
Heroin a jiné opiáty	1	1,5%
Kokain	0	0%
Pervitin	0	0%
Extáze	8	12,3%
LSD a jiné halucinogeny	4	6,2%
Jiná látka	0	0%

Tab.53: Přehled četnosti prvně užívaných nelegálních drog

Pracovala jsem s těmi respondenty, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě alkoholu a cigaret), tj. 65 studentů. Naprostá většina, 50 (77%), respondentů prvně vyzkoušela marihuanu.

Vyzkoušené drogy	Počet	Procenta
Marihuana	65	100%
Hašiš	22	33,8%
Heroin a jiné opiáty	5	7,7%
Kokain	5	7,7%
Pervitin	8	12,3%
Extáze	20	30,1%
LSD a jiné halucinogeny	15	23,1%
Jiná látka	0	0%

Tab.54: Přehled četnosti vyzkoušených nelegálních drog

Pracovala jsem s těmi respondenty, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě alkoholu a cigaret), tj. 65 studentů. U otázky zjišťující, jaké drogy již respondenti vyzkoušeli, bylo možné vybrat více odpovědí. Mezi vyzkoušenými drogami získala marihuana prvenství. Vyzkoušelo ji všech 65 (100%) respondentů, kteří mají zkušenosti s drogami. Na druhém místě je hašiš- 22 (33,8%) a na třetím extáze- 20 (30,1%).

Užívání drog v současné době (kromě alkoh. a cigar.)	Počet	Procenta
Příležitostně:	24	36,9%
Marihuana	16	24,5%
Hašiš	4	6,2%
Extáze	2	3,1%
Pervitin	2	3,1%
Pravidelně:	10	15,4%
Marihuana	10	15,4%
Neužívám	31	47,7%

Tab.55: Přehled četnosti užívání nelegálních drog v současnosti

Pracovala jsem s těmi respondenty, kteří uvedli, že mají zkušenosti s drogami (kromě alkoholu a cigaret), tj. 65 studentů. Mezi příležitostnými, 24 (36,9%), i pravidelnými, 10 (15,4%), uživateli drog jasně vede marihuana.

Souhrn:

Při zpracování výsledků jsem se zajímala o pravidelnost užívání nelegálních drog a o současný stav (tzn. zda v současné době respondenti užívají nějakou nelegální drogu). V pojmu ostatní nelegální drogy zahrnuji- hašiš, heroin a jiné opiáty, kokain, pervitin, extázi, LSD a jiné halucinogeny.

	Počet	Procenta
Marihuana	10	15,4%
Ostatní nelegální drogy	0	0%

Tab.56: Souhrnná tabulka porovnávající počet uživatelů marihuany a ostatních nelegálních drog

Pravidelnými uživateli drog je 10 (15,4%) respondentů. Všichni užívají výhradně marihuanu. Ostatní nelegální drogy se mezi pravidelnými uživateli nevyskytují.

Shrnutí výzkumného šetření

V diplomové práci se autorka zabývá otázkou volného času a rizikového chování žáků středních škol a zjišťuje případnou souvislost mezi využitím volného času a užíváním návykových látek. Pro výzkum si vybrala autorka středoškolské studenty, tedy mladé lidi, kteří jsou užíváním návykových látek nejvíce ohroženi. Šetření se zúčastnilo 200 studentů Střední školy polytechnické v Českých Budějovicích, z toho 100 dívek a 100 chlapců, studentů 1., 2. a 3. ročníků učebních i maturitních oborů.

Přes polovinu, 110 (55%), dotazovaných žije s oběma rodiči. Rodiče více jak poloviny respondentů vědí občas, jak a s kým tráví volný čas jejich děti. Nejčastější využití volného času je neorganizovaným způsobem s přáteli či u televize a počítače. Pouze 15 (7,5%) dotázaných navštěvuje nějakou organizaci (Dům dětí a mládeže, Pionýr, Brontosaurus, Základní umělecká škola). S rodiči tráví volný čas alespoň 1x týdně 68 (34%) respondentů, žádné společné aktivity s rodiči nepodniká jen 19 (9,5%) dotázaných. Povzbudivé je, že dohromady 176 (88%) studentů uvádí, že se doma cítí spokojeni nebo spíše spokojeni. Nejvíce respondentů, 70 (35%), se dozvědělo o návykových látkách prostřednictvím médií, o něco méně dotázaných, 55 (27,5%), slyšelo poprvé o návykových látkách od kamaráda, z čehož vyplývá, že největší vliv na názory a rozhodování mladých lidí mají jejich vrstevníci a média. Více jak polovina, 107 (53,5%), dotázaných středoškoláků se setkala poprvé s návykovou látkou u kamaráda. Z celkového počtu respondentů již okusilo cigaretu 153 (76,5%) žáků a nejčastěji to bylo mezi 10 a 13. rokem. Pouze 54 (27%) respondentům cigarety zachutnaly natolik, že se stali pravidelnými kuřáky, 101 (50,5%) dotázaných nekouří. Zato alkohol je mezi mladými lidmi velmi rozšířený. Téměř všichni respondenti z našeho vzorku, 181 (90,5%), už s ním mají zkušenosti. Nejrizikovější věk pro experimentování s alkoholem je mezi 13. a 16. rokem, v tomto období poprvé pilo alkohol něco přes polovinu dotázaných, 104 (52%). Naštěstí většina studentů, 156 (78%), zůstala jen příležitostnými konzumenty alkoholu. Za pravidelné konzumenty se považuje 18 (9%) dotázaných. Alkohol vůbec nepije 26 (13%) respondentů. Nepříliš uspokojivé zjištění je, že 115 (57,5%) žákům již byla droga (kromě cigaret a alkoholu) nabídnuta, nejčastěji to bylo v 15 letech, jednalo se převážně o marihuanu a ve většině případů byl nabízejícím kamarád. S drogou (kromě cigaret a alkoholu) má zkušenosti 65 dotázaných. Naprostá většina, 61 (94%), prvně zkusila drogu (kromě cigaret a alkoholu) mezi 14. a 16. rokem a v 60 (92,4%) případech byla tou první drogou marihuana. Škála vyzkoušených nelegálních drog mezi respondenty je poměrně

široká. Prvenství obhájí marihuana (65 uživatelů), na druhém místě je hašiš (26 uživatelů), následuje LSD a jiné halucinogeny (18 uživatelů), extáze (17 uživatelů), pervitin (10 uživatelů), kokain (8 uživatelů) a poslední příčku zaujímá heroin a jiné opiáty (1 uživatel). V současné době užívá nelegální drogy 34 (52,3%) respondentů, z nichž 24 (36,9%) je příležitostnými uživateli a 10 (15,4%) pravidelnými uživateli. Mezi příležitostnými i pravidelnými uživateli jasně vede marihuana (pravid.- 10 (15,4%), příležitost.- 17 (26,4%)). Extáze (4 uživatelé), hašiš (2 uživatelé) a pervitin (1 uživatel) jsou dalšími nelegálními drogami, které příležitostně respondenti užívají. Nejčastěji dotazovaní užívají drogu (kromě cigaret a alkoholu) protože hledají zpestření- 22 (64,7%), 10 (29,4%) respondentů prostřednictvím drog řeší své problémy a 2 (5,9%) dotazovaní ji užívají po vzoru svých kamarádů. Alarmující je skutečnost, že 147 (73,5%) respondentů zná někoho, kdo by mu drogu v případě zájmu sehnal.

Autorka v diplomové práci porovnávala užívání návykových látek u dívek a chlapců. Rozhodujícím činitelem byla pravidelnost užívání. Mezi dívkami je 18 (18%) pravidelných kuřáček, u chlapců je to dvojnásobek, tedy 36 (36%) pravidelných kuřáků. Jen 8 (8%) dívek uvedlo, že konzumuje alkohol pravidelně, pravidelných konzumentů alkoholu mezi chlapci je pouze o 2 více, tzn. 10 (10%). Potěšující je fakt, že žádná dívka není pravidelnou uživatelkou nelegálních drog. Ve skupině respondentů mužského pohlaví můžeme hovořit o 10 (19,6%) chlapcích, kteří uvedli, že pravidelně užívají nelegální drogy. Jednalo se ve všech případech o marihuanu.

Autorka rovněž zkoumala, zda respondenti, kteří žijí s oběma rodiči, budou užívat návykové látky méně často než ti, kteří žijí v neúplné rodině (tzn. s jedním rodičem a jeho partnerem, jen s matkou, jen s otcem). Mezi dotázanými žijícími s oběma rodiči je 30 (27,3%) pravidelných kuřáků, 9 (8,2%) respondentů, kteří pravidelně pijí alkohol a 3 (12,5%) pravidelní uživatelé nelegálních drog. U respondentů žijících v neúplné rodině se vyskytuje 22 (67,3%) pravidelných kuřáků, 8 (38%) pravidelných konzumentů alkoholu a 7 (45,2%) studentů pravidelně užívajících nelegální návykové látky.

V dalším porovnávání se autorka zabývala otázkou, zda ti respondenti, již uvádějí, že mají svůj volný čas vyplněný organizovanou zájmovou činností, budou užívat návykové látky méně často než ti, kteří uvádějí, že žádnou organizovanou zájmovou činnost nemají. Výsledky jsou následující. Ve skupině dotázaných věnujících se ve volném čase organizované zájmové činnosti (samostatně i v kolektivu) se objevují 3 (10,4%) pravidelní

kuřáci a 3 (10,4%) pravidelní konzumenti alkoholu. Uspokojivé je, že zde nenajdeme žádného respondenta, který by pravidelně užíval nelegální drogy. Mezi respondenty, kteří tráví volný čas neorganizovaně, se nachází 51 (53,5%) pravidelných kuřáků, 15 (17,2%) pravidelných konzumentů alkoholu a 10 (16,7%) pravidelných uživatelů nelegálních drog.

Další zkoumání bylo zaměřeno na to, zda návykové látky budou užívat méně často ti žáci, kteří uvedou, že se cítí doma spokojeně. Pravidelných kuřáků, kteří se cítí doma spíše spokojeně a spokojeně, je 38 (52,4%), alkohol pije pravidelně 13 (20,2%) respondentů a 4 (29,7%) dotazovaní pravidelně užívají nelegální návykové látky. U skupiny respondentů, kteří se cítí spíše nespokojeně a nespokojeně, máme tyto výsledky: 16 (111,1%) pravidelných kuřáků, 5 (61,1%) pravidelných konzumentů alkoholu a 6 (28,3%) pravidelných uživatelů nelegálních drog.

Autorku také zajímalo, zda respondenti, kteří s rodiči volný čas netráví, budou užívat návykové látky více často než ti, kteří uvádějí, že s rodiči podnikají různé aktivity. Studenti, kteří tráví s rodiči volný čas, v 39 (93,1%) případech kouří cigarety pravidelně, v 15 (34%) případech pravidelně pijí alkohol a v 7 (60%) pravidelně užívají nelegální návykové látky. Mezi respondenty, kteří s rodiči společně nepodnikají žádné aktivity, se nachází 15 (78,9%) pravidelných kuřáků, 3 (15,8%) pravidelní konzumenti alkoholu a rovněž 3 (16,7%) pravidelní uživatelé nelegálních drog.

Předmětem zkoumání byla také otázka, jestli bude marihuana nejčastěji užívanou nelegální drogou. Všech 10 respondentů užívajících pravidelně nelegální návykovou látku užívá právě marihuanu.

Závěr

Autorka se v diplomové práci zabývala problematikou užívání návykových látek ve vazbě na otázky forem a náplně volného času u středoškolských studentů a porovnávala, zda respondenti, kteří tráví volný čas s rodiči či organizovanou zájmovou činností budou užívat návykové látky méně často než studenti, kteří s rodiči žádné aktivity nepodnikají a volný čas vyplňují neorganizovanou činností (kamarádi, televize, počítač,..).

Mezi dotázanými, kteří se ve volném času věnují organizované zájmové činnosti (samostatně i v kolektivu), se vyskytují 3 (10,4%) pravidelní kuřáci, rovněž 3 (10,4%) pravidelní konzumenti alkoholu a žádný pravidelný uživatel nelegálních návykových látek. Ve skupině studentů, kteří čas tráví neorganizovaným způsobem, nalézáme 51 (53,5%) pravidelných kuřáků, 15 (17,2%) pravidelných konzumentů alkoholu a 10 (16,7%) pravidelných uživatelů nelegálních drog. V našem případě se jedná o marihuanu. V současné době užívá 10 studentů pravidelně nelegální návykovou látku (marihuana), jak lze vidět z výsledků, všichni tráví volný čas neorganizovanou činností. Studenti, kteří žijí s oběma rodiči, v 30 případech (27,3%) pravidelně kouří cigarety, v 9 případech (8,2%) pijí alkohol pravidelně a 3 (12,5%) uvedli, že pravidelně užívají nelegální drogu. Mezi respondenty žijícími v neúplné rodině se vyskytuje 22 (67,3%) pravidelných kuřáků, 8 (38%) pravidelných konzumentů alkoholu a 7 (45,2%) pravidelných uživatelů drog.

Z celkového počtu dotázaných 99 (49,5%) kouří cigarety (příležitost.- 45, pravid.- 54), zbylých 101 (50,5%) nekouří. Alkohol konzumuje 174 (87%) studentů (příležitost.- 156, pravid.- 18), pouze 26 (13%) respondentů je abstinenty. Z výsledků jasně vyplývá, že alkohol je mezi mladými lidmi rozšířenější. Z 200 respondentů užívá v současnosti 34 (17%) studentů nelegální drogy (příležitost.- 24, pravid.- 10).

Drogy a jejich užívání představují závažný problém. Zpočátku nevinné pokusy s drogami mohou mít katastrofální následky, proto je důležité mladé lidi dostatečně informovat o škodlivých dopadech drog na zdraví, osobnost a kvalitu života vůbec. V tomto směru je velmi důležitá prevence, na které se podílí škola i rodina. Úlohou rodiny by mělo být poskytnout dítěti zázemí, mluvit s ním, naslouchat mu, zajímat se o něj, snažit se naplnit jeho čas smysluplnými aktivitami, které ho budou bavit. Klíčová je také důvěra, která by ve vztahu rodič a dítě měla stoprocentně fungovat. Školy by měly mít promyšlenou strategii bojující proti drogám, nabízet různé programy, které se snaží působit na žáky a informovat je o rizicích, která s sebou užívání drog přináší. Školy by také měly

udělat vše pro to, aby zamezily možnosti šíření drog ve své instituci a nabízet studentům vhodné aktivity, kterým se mohou ve volném čase věnovat. Kontakt s drogami mladým lidem asi nezamezíme, ale měli bychom usilovat o to, aby byli dostatečně informováni o problematice drog a sami neměli potřebu s drogami začínat.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá způsoby trávení volného času a rizikovým chováním středoškolských studentů. Zjišťuje případnou souvislost mezi využitím volného času a užíváním návykových látek. Teoretická část je rozdělena na 4 kapitoly, v nichž se řeší pojem volný čas, funkce volného času, aktivní a pasivní trávení volného času či faktory, které působily a působí na vznik a rozvoj volného času. V dalších kapitolách se můžeme dočíst o organizovaných a neorganizovaných formách trávení volného času, klasifikaci a charakteristice návykových látek a prostor je samozřejmě také věnován otázce prevence. Hlavním cílem praktické části bylo zjistit, jakými činnostmi studenti vyplňují svůj volný čas, jaké mají zkušenosti s legálními i nelegálními drogami a sledovat možnou souvislost mezi těmito jevy. Informace jsem získávala pomocí dotazníků, které vyplňovalo 200 respondentů. Výsledky jsou zpracovány v tabulkách a doplněny příslušným komentářem.

Seznam použité literatury

DOBSON, J. *Zdravá rodina*. 1. vyd. Brno : Nová naděje, 1994. 143 s. ISBN 80-901726-0-1

DOBSON, J. *Láska a kázeň ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1997. 203 s. ISBN 80-85495-58-9

ESCOHOTADO, A. *Stručné dějiny drog*. 1. vydání. Praha : Volvox Globator, 2003. 173 s. ISBN 80-7207-512-8.

GÖHLERT, F., KÜHN, F. *Od návyku k závislosti*. Praha : Ikar, 2001. 144 s. ISBN 80-7202-950-9.

HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách : drogy a jejich účinky, rizika zvyšující užívání drog, léčba, problémové situace*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2001. 133 s. ISBN 80-247-0135-9

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. 1. vyd. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. 120 s. ISBN 80-86784-06-1.

Kolektiv autorů sdružení SANANIM, *Drogy : otázky a odpovědi*. Praha : Portál, 2007. 198 s. ISBN 978-80-7367-223-2.

NEŠPOR, K. *Kouření, pití, drogy* :. Vyd. 1. Praha : Portál, 1994. 125 s. ISBN 80-7178-023-5

PÁVKOVÁ a kol., *Pedagogika volného času*. Praha : Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PRESL, J., *Drogová závislost : Může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha : Maxdorf, 1995, 85 s. ISBN 80-85800-18-7.

PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. 293 s. ISBN 80-7178-029-4.

VÁŽANSKÝ, Mojmír, SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. 1.vyd.Brno : Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9.

VESELÁ, Jana. *Jak ve volném čase?* 1. vyd. Hradec králové : Gaudeamus, 1997. 121 s. ISBN 80-7041-146-5.

Internetové zdroje

e- Pedagogium, *Výchova formální, informální, neformální* [on-line]. 2011. Citováno dne 3. 1. 2014. Dostupné na http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf

KALINA, K. *Úvod do drogové problematiky : základní principy, pojmy, přístupy a*

problémy [on-line]. 2003. Citováno dne 7. 1. 2014. Dostupné na http://www.drogy-info.cz/pdf/drogy_a_drog_zavislosti_dil1.pdf

NEŠPOR, K. a kol. *Alkohol drogy a vaše děti* [on-line]. 2003. Citováno 7. 1. 2014.

Dostupné na <http://www.alkoholik.cz/zavislost/ke-stazeni/online-knihy/category/1-online-knihy.html?format=html>

NEŠPOR, K. a kol. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí. Časná a krátká intervence* [on-line]. 1998. Citováno dne 8.1. 2014. Dostupné na

<http://www.alkoholik.cz/zavislost/ke-stazeni/online-knihy/category/1-online-knihy.html?format=html>

POLANECKÝ, V. *Drogy : poznej svého nepřítele* [on-line]. Citováno dne 8. 1. 2014.

Dostupné na http://www.reknidrogamne.cz/images/pdfdocs/drogy_poznej_nepriatele.pdf

Prev-centrum, *Extáze, Ecstasy, MDMA* [on-line]. Citováno dne 8. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.prevcentrum.cz/Drogy-Extaze.aspx>

Prev-centrum, *Pervitin* [on-line]. Citováno dne 8. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.prevcentrum.cz/Drogy-Pervitin.aspx>

SANANIM, *Pervitin* [on-line]. 2009. Citováno dne 8. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.drogovaporadna.cz/stimulacni-drogy/pervitin.html>

SANANIM, *Tabák* [on-line]. 2009. Citováno dne 8. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.drogovaporadna.cz/tabak.html>

ŠŤASTNÝ, B. *Kouření a alkohol* [on-line]. 2008. Citováno dne 8. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.reknidrogamne.cz/images/pdfdocs/KoureniAlkohol-prirucka2008.pdf>

Volný čas a prevence u dětí a mládeže, *Aktivní a pasivní využívání volného času* [on-line].

2002. Citováno dne 3. 1. 2014. Dostupné na

http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/28/soubor_1025668.pdf

Pionýr, *Pionýr* [on-line]. Citováno dne 5. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.dobrodruzstvi.info/obsah/o-nas>

Junák, *Junák* [on-line]. Citováno dne 5. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.junak.cz/skauting/o-skautingu>

Duha, *Duha* [on-line]. Citováno dne 5. 1. 2014. Dostupné na <http://www.duha.cz/o-nas>

Brontosaurus, *Brontosaurus* [on-line]. Citováno dne 5. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.brontosaurus.cz/o-nas>

Česká tábornická unie, *Táborníci* [on-line]. Citováno dne 5. 1. 2014. Dostupné na

<http://www.tabornici.cz/info-o-ctu/co-je-ctu/>

Seznam tabulek

Tab.1: Struktura souboru respondentů podle ročníků a pohlaví.

Tab.2: Struktura souboru respondentů podle pohlaví.

Tab.3: Přehled odpovědí na otázku s kým respondenti bydlí.

Tab.4: Přehled odpovědí na otázku týkající se pozice v rodině z hlediska sourozenců.

Tab.5: Přehled odpovědí na otázku: Rodiče vědí, jak a s kým trávím volný čas.

Tab.6: Přehled odpovědí na otázku: Rodiče nevědí, jak a s kým trávím volný čas.

Tab.7: Přehled odpovědí na otázku: Svůj volný čas trávím (možné více odpovědí).

Tab.8: Přehled odpovědí na otázku: Ve volném čase navštěvuji organizaci.

Tab.9: Přehled odpovědí na otázku: Žádnou z výše uvedených organizací nenavštěvuji.

Tab.10: Přehled odpovědí na otázku: S rodiči trávím svůj volný čas (výlety, kultura,..).

Tab.11: Přehled odpovědí na otázku: Doma se cítím.

Tab.12: Přehled odpovědí na otázku: V případě nějakého problému se nejčastěji obrátím na.

Tab.13: Přehled odpovědí na otázku: Kde jsi poprvé slyšel(a) o návykových látkách (tabák, alkohol, pervitin, kokain,..)?

Tab.14: Přehled odpovědí na otázku: Kde jsi se poprvé setkal(a) s návykovou látkou?

Tab.15: Přehled odpovědí na otázku: V kolika letech jsi poprvé zkusil(a) cigaretu?

Tab.16: Přehled odpovědí na otázku: Jak často kouříš?

Tab.17: Přehled odpovědí na otázku: V kolika letech jsi poprvé pil(a) alkohol?

Tab.18: Přehled odpovědí na otázku: Jak často piješ alkohol?

Tab.19: Přehled odpovědí na otázku: Stalo se ti, že ti někdo nabídl drogu (kromě cigaret a alkoholu)?

Tab.20: Přehled odpovědí na otázku: Kdo ti drogu (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídl?

Tab.21: Přehled odpovědí na otázku: Jaká droga (kromě cigaret a alkoholu) ti byla prvně nabídnuta?

Tab.22: Přehled odpovědí na otázku: Kolik ti bylo let, když ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?

Tab.23: Přehled odpovědí na otázku: Kde ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?

Tab.24: Přehled odpovědí na otázku: Drogu (kromě cigaret a alkoholu) jsem poprvé zkusil(a) v.....letech.

Tab.25: Přehled odpovědí na otázku: Kterou z následujících drog jsi zkusil(a) jako první?

Tab.26: Přehled odpovědí na otázku: Kterou z následujících drog už jsi vyzkoušel(a)

(možné více odpovědí)?

Tab.27: Přehled odpovědí na otázku: V současné době užívám drogu (kromě cigaret a alkoholu).

Tab.28: Přehled odpovědí na otázku: Drogu (kromě alkoholu a cigaret) užívám, protože.

Tab.29: Přehled odpovědí na otázku: Znáš někoho, kdo by ti sehnal drogu, pokud bys chtěl(a)?

Tab.30: Četnost užívání cigaret u dívek.

Tab.31: Četnost konzumace alkoholu u dívek.

Tab.32: Četnost užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) u dívek.

Tab.33: Četnost užívání cigaret u chlapců.

Tab.34: Četnost konzumace alkoholu u chlapců.

Tab.35: Četnost užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) u chlapců.

Tab.36: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek u dívek a chlapců.

Tab.37: Vztah mezi četností kouření cigaret a tím, s kým respondenti bydlí.

Tab.38: Vztah mezi četností pití alkoholu a tím, s kým respondenti bydlí.

Tab.39: Vztah mezi četností užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) v současnosti a tím, s kým respondenti bydlí.

Tab.40: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek u respondentů žijících s oběma rodiči a u těch, kteří žijí v neúplné rodině.

Tab.41: Vztah mezi četností kouření cigaret a způsobu trávení volného času.

Tab.42: Vztah mezi četností pití alkoholu a způsobu trávení volného času.

Tab.43: Vztah mezi současným užíváním drog (kromě cigaret a alkoholu) a způsobu trávení volného času.

Tab.44: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek mezi respondenty, kteří vyplňují volný čas organizovanou zájmovou činností a neorganizovanou činností.

Tab.45: Vztah mezi četností kouření cigaret a tím, jak se respondenti doma cítí.

Tab.46: Vztah mezi četností konzumace alkoholu a tím, jak se respondenti doma cítí.

Tab.47: Vztah mezi četností užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) v současnosti a tím, jak se respondenti cítí doma.

Tab.48: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek mezi respondenty, kteří se cítí doma spíše spokojeni + spokojeni a spíše nespokojeni + nespokojeni.

Tab.49: Vztah mezi četností kouření cigaret a časem tráveným s rodiči.

Tab.50: Vztah mezi četností pití alkoholu a časem tráveným s rodiči.

Tab.51: Vztah mezi četností užívání drog (kromě cigaret a alkoholu) v současnosti a časem tráveným s rodiči.

Tab.52: Souhrnná tabulka porovnávající užívání návykových látek mezi respondenty, kteří tráví čas s rodiči a těmi, kteří s rodiči čas netráví.

Tab.53: Přehled četnosti prvně užívaných nelegálních drog.

Tab.54: Přehled četnosti vyzkoušených nelegálních drog.

Tab.55: Přehled četnosti užívání nelegálních drog v současnosti.

Tab.56: Souhrnná tabulka porovnávající počet uživatelů marihuany a ostatních nelegálních drog.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK

Všechny údaje zde uvedené jsou naprosto anonymní a budou použity výhradně jako podklad pro diplomovou práci studentky pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Diplomová práce je zaměřena na způsoby trávení volného času a rizikové chování žáků středních škol.

Zvolte vždy jednu možnost, pokud není uvedeno jinak.

Ročník: .....

Studijní obor/ učební obor.....

1. Jakého jsi pohlaví?

- a) ženské
- b) mužské

2. Žiju:

- a) s oběma rodiči
- b) s jedním rodičem a jeho partnerem (partnerkou)
- c) jen s matkou
- d) jen s otcem
- e) sám
- f) jinde- uveď, kde.....

3. V rodině jsem:

- a) jedináček
- b) prostřední dítě
- c) nejmladší dítě
- d) nejstarší dítě

4. Rodiče vědí, jak a s kým trávím volný čas:

- a) vždy
- b) občas
- c) nikdy

5. Rodiče nevědí, jak a s kým trávím volný čas, protože:

Pokud jsi odpověděl v předešlé otázce „vždy“, tuto otázku přeskoč.

- a) nezajímá je to
  - b) neříkám jim to
6. Svůj volný čas trávím (možné více odpovědí) :
- a) vrcholovým sportem
  - b) rekreačním sportem
  - c) organizovanou zájmovou činností v kolektivu
  - d) zájmovou činností samostatně
  - e) s přáteli (venku, v hospodě)
  - f) u televize a počítače
  - g) přípravou do školy
7. Ve volném čase navštěvuji organizaci (možné více odpovědí):
- a) Dům dětí a mládeže
  - b) Junák
  - c) Pionýr
  - d) Brontosaurus
  - e) Duha
  - f) Česká tábornická unie
  - g) Základní umělecká škola
  - h) Žádnou takovou organizaci
8. Žádnou z výše uvedených organizací nenavštěvuji, protože:
Pokud jsi v předešlé otázce nezaškrtnl odpověď „h“, otázku přeskoč.
- a) nemám zájem
  - b) nevím, že existují
9. S rodiči trávím svůj volný čas (výlety, kultura,...):
- a) alespoň 1x týdně
  - b) alespoň 1x za 2 týdny
  - c) 1x za měsíc
  - d) méně často
  - e) vůbec
10. Doma se cítím:
- a) spokojený
  - b) spíše spokojený

- c) spíše nespokojený
- d) nespokojený

11. V případě nějakého problému se nejčastěji obrátím na:

- a) matku
- b) otce
- c) někoho jiného z rodiny- uveď, na koho.....
- d) kamaráda, kamarádku
- e) učitele, učitelku
- f) nikoho, nesvěřuji se

12. Kde jsi poprvé slyšel(a) o návykových látkách (tabák, alkohol, pervitin, kokain,..) ?

- a) z médií
- b) od rodičů
- c) od kamarádů
- d) ve škole od učitele
- e) jinde- uveď, kde.....

13. Kde jsi se poprvé setkal(a) s návykovou látkou?

- a) ve škole
- b) u kamaráda
- c) na diskotéce
- d) jinde- uveď, kde.....

14. V kolika letech jsi poprvé zkusil(a) cigaretu?

- a) v 10-13 letech
- b) ve 13-16 letech
- c) ve více než 16 letech
- d) dosud jsem nekouřil(a) cigaretu

15. Jak často kouříš?

- a) příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy,..)
- b) jsem pravidelný kuřák, vykouřím denně asi.....cigaret
- c) nekouřím

16. V kolika letech jsi poprvé pil(a) alkohol?

- a) v 10-13 letech
- b) ve 13-16 letech

- c) ve více než 16 letech
- d) dosud jsem nepil(a) alkohol

17. Jak často piješ alkohol?

- a) příležitostně (s kamarády v hospodě, oslavy,...)
- b) pravidelně- uveď, jak často a jaký alkohol.....
- c) nepiju alkohol

18. Stalo se ti, že ti někdo nabídl drogu (kromě cigaret a alkoholu) ?

- a) ano
- b) ne

19. Kdo ti drogu (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídl?

Pokud ti nebyla droga nabídnuta, otázku přeskoč.

- a) kamarád
- b) neznámý člověk
- c) jiná osoba- uveď,kdo.....

20. Jaká droga (kromě cigaret a alkoholu) ti byla nabídnuta?

.....

Pokud ti nebyla droga nabídnuta, otázku přeskoč.

21. Kolik ti bylo let, když ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?

.....

Pokud ti nebyla droga nabídnuta, otázku přeskoč.

22. Kde ti byla droga (kromě cigaret a alkoholu) prvně nabídnuta?

.....

Pokud ti nebyla droga nabídnuta, otázku přeskoč.

23. Drogu (kromě cigaret a alkoholu) jsem poprvé zkusil(a) v .....

.....letech.

Pokud jsi nikdy drogu nezkusil, otázku přeskoč.

24. Kterou z následujících drog jsi zkusil(a) jako první?
Pokud nemáš s drogami zkušenosti, otázku přeskoč.
- a) marihuanu
  - b) hašiš
  - c) heroin a jiné opiáty
  - d) kokain
  - e) pervitin
  - f) extáze
  - g) LSD a jiné halucinogeny
  - h) jinou látku- uveď název.....
25. Kterou z následujících drog už jsi vyzkoušel(a)? (možné více odpovědí):
Pokud nemáš s drogami zkušenosti, otázku přeskoč.
- a) marihuanu
  - b) hašiš
  - c) heroin a jiné opiáty
  - d) kokain
  - e) pervitin
  - f) extáze
  - g) LSD a jiné halucinogeny
  - h) jinou látku- uveď název.....
26. V současné době užívám drogu (kromě cigaret a alkoholu):
Pokud nemáš s drogami zkušenosti, otázku přeskoč
- a) příležitostně- uveď, jakou.....
  - b) pravidelně- uveď, jakou a jak často.....
  - c) neužívám
27. Drogu (kromě alkoholu a cigaret) užívám, protože:
Pokud nemáš s drogami zkušenosti, otázku přeskoč.
- a) mí kamarádi ji užívají také
  - b) řeším tak své problémy
  - c) hledám zpestření
  - d) z jiného důvodu- uveď důvod.....
28. Znáš někoho, kdo by ti drogu sehnal, pokud bys chtěl(a)?
- a) ano
  - b) ne

